

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, EKONOMİSİ VE PLANLAMASI
ANABİLİM DALI

OKUL YÖNETİCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA AMAÇLARINA YÖNELİK
GİRİŞİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sinem ARICA

Lefkoşa

Haziran, 2023

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, EKONOMİSİ VE PLANLAMASI
ANABİLİM DALI

OKUL YÖNETİCİLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA AMAÇLARINA YÖNELİK
GİRİŞİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

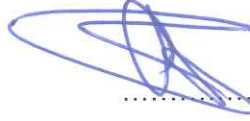
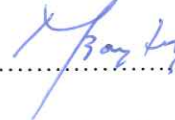

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zehra ALTINAY

Sinem ARICA

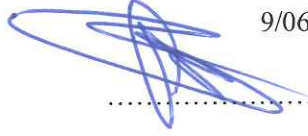
Lefkoşa
Haziran, 2023

ONAY

Sinem Arıca tarafından hazırlanan “Okul Yöneticilerinin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Yönelik Girişimlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 9 Haziran 2023 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Gökmen Dağlı	
Jüri Üyesi:	Yrd. Doç. Dr. Meryem Baştaş	
Danışman:	Prof. Dr. Zehra Altınay	

Anabilim Dalı Başkanı Onayı

 9/06/2023

Prof. Dr. Gökmen Dağlı

Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

9/06/ 2023

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden karşılamayı amaçlayan bir kalkınma şekli olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın artan önemi eğitim müfredatında kendini göstermeye başlamaktadır. UNESCO'nun işaret ettiği en önemli hedeflerden biri, eğitimin en önemli aktörleri olan okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim bilgi, beceri ve tutumlarına sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu araştırmada meslek liselerindeki okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik görüşlerinin değerlendirmesi ve bu konudaki eksiklerin tespit edilmesi, doğru adımlar atılması için gerekli verileri toplayarak bu yönde katkı koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri uygulanmış, araştırmaya Kuzey Kıbrıs meslek liselerinde görev yapan 15 okul yöneticisi katılmıştır. Araştırmacının hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama amacıyla kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bilgilerinin olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın 17 maddesine yönelik görüşlerini ortaya koyan okul yöneticilerin görüşleri arasında topluma eşit hakların sağlanması, ekonomik katkıların sağlanması, temiz su ve enerjiye erişim sağlanması, geri dönüşümün yapılması, tarımın gelişiminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, paydaşlarla işbirliği öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sürdürülebilir kalkınma hedefleri, eğitim, meslek lisesi, okul yöneticisi,

ABSTRACT

The concept of sustainable development is defined as a form of development that aims to meet the needs of the present without compromising the needs of future generations. The increasing importance of sustainable development is beginning to show itself in the education curriculum. One of the most important goals pointed out by UNESCO, it is important that school administrators, who are the most important actors of education, have educational knowledge, skills and attitudes for sustainable development. In this research, it is aimed to evaluate the opinions of school administrators in vocational high schools on sustainable development goals and to determine the deficiencies in this subject and to contribute in this direction by collecting the necessary data for taking the right steps. Qualitative research methods were applied in the research, and 15 school administrators working in Northern Cyprus vocational high schools participated in the research. The semi-structured interview form prepared by the researcher was used for data collection. The data obtained in the research were analyzed with the content analysis method. As a result of the research, it is seen that school administrators have knowledge about sustainable development. Among the opinions of school administrators who put forward their views on the 17th article of sustainable development, providing equal rights to the society, providing economic contributions, providing access to clean water and energy, recycling, ensuring the sustainability of agricultural development, and cooperation with stakeholders come to the fore.

Keywords: sustainable development goals, education, vocational high school, school administrator,

İÇİNDEKİLER

ONAY	1
ÖZET	2
ABSTRACT	3
İÇİNDEKİLER	4
TABLOLAR	6
BÖLÜM 1	8
GİRİŞ	8
1.1 Problem Durumu	8
1.2 Araştırmanın Amacı	10
1.3 Araştırmanın Önemi	11
1.4 Sınırlıklar	12
1.5 Tanımlar	12
BÖLÜM 2	13
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
2.1 Sürdürülebilir Kalkınma	13
2.1.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaç ve Hedefleri	14
2.1.2 Sürdürülebilir Kalkınma İçin Tehditler	17
2.1.3 Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	19
2.2 Çevresel Boyut	20
2.2.1 Ekonomik Boyutu	21
2.2.2 Toplumsal Boyutu	21
2.3 Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri	22
2.3.1 Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Engeller	23
2.4 Eğitim ve Sürdürülebilir Kalkınma	24
2.5 Okul Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma	27
2.6 İlgili Araştırmalar	29
BÖLÜM 3	31
YÖNTEM	31
3.1 Araştırma Modeli	31
3.2 Çalışma Grubu	31
3.3 Veri Toplama Aracı	32
3.4 Verilerin Toplanması	33

3.5 Veri Analizi	33
3.6 Geçerlilik ve Güvenirlilik	35
BÖLÜM 4	37
BULGULAR	37
4.1 Yoksulluğa Son	37
4.2 Açlığa Son	38
4.3 Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam	38
4.4 Nitelikli Eğitim	39
4.5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	40
4.6 Temiz Su ve Sanitasyon	41
4.7 Erişilebilir ve Temiz Enerji	42
4.8 İnsana Yakışır İş ve Büyüme	43
4.9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	43
4.10 Eşitsizliklerin Azaltılması	44
4.11 Şehirler ve Topluluklar	45
4.12 Sorumlu Üretim ve Tüketim	46
4.13 İklim Eylemi	47
4.14 Sudaki Yaşam	47
4.15 Karasal Yaşam	48
4.16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	49
4.17 Amaçlar için Ortaklık	50
BÖLÜM 5	51
TARTIŞMA	51
BÖLÜM 6	55
SONUÇ ve ÖNERİLER	55
6.1 Sonuçlar	55
6.2 Öneriler	57
6.2.1 Araştırma sonuçlarına yönelik öneriler	57
6.2.2 Araştırmacılara yönelik öneriler	58
KAYNAKÇA	59
EKLER	71

TABLOLAR

Tablo 1. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin demografik özellikleri	32
Tablo 2. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan yoksulluğa son maddesine yönelik görüşleri	37
Tablo 3. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan açlığa son maddesine yönelik görüşleri	38
Tablo 4. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sağlık ve kaliteli yaşam maddesine yönelik görüşleri	39
Tablo 5. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan nitelikli eğitim maddesine yönelik görüşleri	39
Tablo 6. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan toplumsal cinsiyet eşitliği maddesine yönelik görüşleri	40
Tablo 7. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan temiz su ve sanitasyon maddesine yönelik görüşleri	41
Tablo 8. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan erişilebilir ve temiz enerji maddesine yönelik görüşleri	42
Tablo 9. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan insana yakışır iş ve büyüme maddesine yönelik görüşleri	43
Tablo 10. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesine yönelik görüşleri	44
Tablo 11. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan eşitsizliklerin azaltılması maddesine yönelik görüşleri	44
Tablo 12. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan şehirler ve topluluklar maddesine yönelik görüşleri	45
Tablo 13. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine yönelik görüşleri	46
Tablo 14. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine yönelik görüşleri	47
Tablo 15. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sudaki yaşam maddesine yönelik görüşleri	48
Tablo 16. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan karasal yaşam maddesine yönelik görüşleri	48

Tablo 17. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesine yönelik görüşleri	49
Tablo 18. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan amaçlar için ortaklıklar maddesine yönelik görüşleri	50

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Günümüzde küreselleşmenin getirdiği çevre sorunları tüm insanlık için büyük bir tehdit haline gelmiş, diğer bir deyişle kriz noktasına gelmiştir. Bu bilinçle uluslararası toplum XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevre sorunlarıyla nasıl başa çıkılacağına arayışı içindedir. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma kavramı, uzun süredir dünya gündeminin merkezinde yer alan çevresel, ekonomik ve toplumsal değerleri bir araya getiren, çevresel konuları ele almaya yönelik yeni bir paradigma olarak ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için yöneticiler çok taraflı yönetimi, yeni bir yönetim modeli olarak benimsemektedir. Bu bağlamda çevre sorunlarıyla mücadelede sürdürülebilir kalkınma ve yönetim kavramlarından hareketle çevresel yönetim kavramı geliştirilmiştir. Bu araştırma da bu bakış açısıyla yapılmıştır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler liderliğinde gerçekleşen bir sıra uluslararası toplantılar ve bunların sonucunda yayınlanan nihai bildirimler incelenmiştir. Birleşmiş Milletler çevresel yönetimin yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde uygulanabileceğini Kabul etmiştir (Temizel, 2023).

Şu anda, kaynaklarının sürdürülebilir düzeylerini kullanırken aynı zamanda nüfusunun temel ihtiyaçlarını karşılayan bir ülke yoktur (O'Neill ve diğerleri, 2018). Bu nedenle, olağan uygulamalar sürdürülebilir bir sosyo-ekolojik sistem sağlamayacaktır ve toplumsal ihtiyaçlar ile çevre arasında bir dengeyi teşvik etmek için alternatif stratejilere ihtiyaç vardır. Yine de, restorasyon ve koruma girişimleri gibi iyi niyetli olsalar bile, sürdürülebilir kalkınma doğrudan ve yönetim uygulamalarından uzaktır, doğal sistemlerin geri kazanılmasını engelleyebilir ve hatta insan nüfusunun büyüklüğünde ve refahında düşüşlere yol açabilir (Kalaitzidis, 2012; Korkmaz ve Guler Yıldız, 2017). Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler (BM), mevcut ve gelecekteki sürdürülebilirlik sorunlarının üstesinden gelmek için sürekli ve düşünceli çabalar göstermektedir. 17 BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) ve 169 hedef, küresel ölçekte sürdürülebilir uygulamaların geliştirilmesinde büyük bir başarıyı temsil ediyor. Ancak, sürdürülebilirliğe veya hedeflere ulaşmak için ölçülebilir bir strateji yoktur; birbirine bağlı olmasına rağmen, genel insan ve ekosistem refahı söz konusu olduğunda hedefler sinerjileri ve ödüneşimleri hakkında hiçbir ayrıntı sağlamaz (Costanza ve diğerleri, 2016). SKH'lerle ilgili

literatürde yinelenen iki tema, etkileşimleri ve göstergeleri çevreleyen belirsizliklerle ilgilidir (McAlvay ve diğerleri, 2022; Bhanot vd., 2019; Bennich ve diğerleri, 2020; Horvath ve diğerleri, 2022; van Noordwijk ve diğerleri, 2018).

Yoksulluğun azaltılması ve nüfusun beslenmesi, birçok Afrika ülkesinin karşı karşıya olduğu başlıca zorluklardır, ancak öncelikle temiz suya erişim ve iyileştirilmiş sanitasyon gibi diğer konuların ele alınması gerektiği ileri sürülmüştür (Mugagga ve Nabaasa, 2016). BM tarafından özetlenen hedefler, enerji erişimi, gıda üretimi, tıbbi tesisler ve su arıtma arasındaki sinerjilerle girift bir şekilde bağlantılıdır (Nerini ve diğerleri, 2018); iklim değişikliği politikaları ve yenilenebilir enerji (Beg ve diğerleri, 2002); kentsel ekosistemler, sürdürülebilir tüketim ve altyapı gelişimi (Maes vd., 2019). Çevresel standartların yükseltilmesi maliyetli olabileceğinden ve küçük işletmelerin kapasitesini aşabileceğinden, takaslar genellikle sosyo-ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgilidir (Brandi, 2017). Sosyo-ekonomik sürdürülebilirlik ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki bu değiş tokuşlar, ya insan nüfusunun refahını engelleyerek (Cazalis ve diğerleri, 2018) ya da bireyleri yer değiştirmeye zorlayarak (Brockington ve Igoe, 2006) ve çevresel bozulmanın diğer bölgelere yayılmasına neden olarak sonuçta çevre politikasını baltalamaktadır (Milner-Gulland, 2012).

1970'lerde Büyümenin Sınırları, sürekli büyümenin 21. yüzyılda sınırına ulaşacağını ve yenilenemeyen kaynakların, tarım arazilerinin ve kirleticileri emme kapasitesinin çökmesiyle sonuçlanacağını öngördü (Meadows ve Meadows, 1972). Model, nüfus, endüstriyel üretim, gıda arzı, kirlilik ve yenilenemeyen kaynaklar arasındaki geri bildirimleri araştırmış ve çevre pahasına büyüme arayışının nüfusta ve endüstriyel kapasitede kontrol edilemez bir düşüşe yol açacağı sonucuna varmıştır. Ancak yazarlar, ekonomik ve ekolojik istikrarın tüketimin azaltılması ve zenginliğin yeniden dağıtılmasıyla sağlanabileceğini öne sürdüler. On yıldan fazla bir süre sonra, bugün bildiğimiz şekliyle sürdürülebilirlik kavramı Brundtland (1987) raporunda ortaya çıktı ve hem şimdiki hem de gelecek nesillerin kaynaklara erişme yeteneğini sürdürme ihtiyacını vurguladı. Eşitsizlik gibi (Motesharrei ve diğerleri, 2016; Henderson ve Loreau, 2021) sosyo-ekolojik göstergeleri kullanan daha fazla bağlantılı insan-çevre modelleri ile "sürdürülebilir büyüme" ve teknoloji ile nüfus planlamasının rolü hakkındaki tartışma devam ediyor. varlık (Dietz ve diğerleri, 2009, Cazalis ve diğerleri, 2018), sosyal öğrenme (Barfuss ve diğerleri, 2017), gıda ticareti (Tu ve diğerleri, 2019), geri tepme etkileri (Mace ve diğerleri, 2018) ve

sürdürülebilir yatırım geliştirme (Ursino, 2019) – sürdürülemez uygulamalara karşı uyararak için (Azar ve diğerleri, 1996; Le Kama, 2001; Wang ve Huang, 2021). BM SKH'lerinin tanıtılmasının ardından, hedefler ile ölçüm göstergeleri arasındaki sinerjileri ve ödünleşimleri analiz eden veya hedeflere ulaşılmasını nicelleştiren çok sayıda model ortaya çıktı (Costanza ve diğerleri, 2014; Spaiser ve diğerleri, 2017; Collste ve diğerleri, 2017; Schulze ve diğerleri, 2017; De la Poza ve diğerleri, 2021). Bahsedilen modellerden sadece bir avuç insan nüfusunu açıkça refahın bir fonksiyonu olarak ve kaynak kullanımıyla ilgili geri bildirimleri modelliyor. Crist ve diğerleri (2022), tarafından yakın tarihli bir makale dünyadaki tüm yaşamın uzun vadeli refahını sağlamak için insan haklarının iyileştirilmesi yoluyla nüfus boyutunun azaltılması gerektiği konusunda uyarıyor ve nüfus boyutunun ve sosyal altyapının sürdürülebilirliği modellemede kritik öneme sahip olduğunu öne sürüyor.

Küresel sosyo-ekolojik sistemimizde sürdürülebilir kalkınmanın zorluklarını daha iyi anlamak için, iki bölgeyi basitleştirilmiş bir model kullanarak 17 BM SKH'sini analiz edilmiştir. Düşük gelirli bölge ve yüksek gelirli bölge, kaynak eşitsizliği ve potansiyel insan önyargıları içerir. Modelimiz, BM SKH'lerinin kesin hedeflerini taklit edemez, ancak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunan değişimin temel bileşenlerini sağlayabilir ve bazı iyi niyetli politikaların ve çözümlerin neden istenmeyen sonuçlara yol açtığına dair fikir vermektedir (Henderson ve Loreau, 2023). Bu araştırmanın problem durumu KKTC'ndeki meslek liselerindeki okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik girişimlerinin değerlendirmesidir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Sürdürülebilir kalkınma amaçları, Ocak 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler'de yürürlüğe girdi ve KKTC'de 2017 yılından itibaren çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalara ek olarak bu çalışmada meslek liselerindeki okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik girişimlerinin değerlendirmesi ve bu konudaki eksiklerin tespit edilmesi, doğru adımlar atılması için gerekli verileri toplayarak bu çalışmaya katkı koymak amaçlanmaktadır.

1. Okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik görüşleri nelerdir?
2. Okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik ileriye dönük önerileri nelerdir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Aradan geçen iki yüzyıla bakıldığında, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki zararlı etkilerinin arttığı görülmektedir. İnsanoğlunun yaşam biçimi nedeniyle zaman zaman çevre sorunları oluşmakta, doğal kaynaklar bilinçsizce tüketilmekte, yaşam alanları tahrip edilmektedir. Bu nedenlerle pek çok organizma yok olma tehlikesi altındadır (Bahar, Bağ ve Bozkurt, 2008). Gelecek neslin rahatça yaşayacağı sürdürülebilir çevre yaklaşımlarını özümsemek ve simüle etmek için geri dönüşüm, çevre koruma, yenilenebilir enerji vb. alanlarda araştırma yapmak önemlidir. Ayrıca araştırmanın mevcut durumunun içerik, yöntem ve analiz açısından ortaya konulması gelecek araştırmalara yön vermesi açısından da gereklidir (Bahar ve Kiras, 2017). Sürdürülebilir kalkınma disiplininin ilköğretimden yükseköğretime kadar olan çalışmalarını incelemek, disiplinin bugüne kadarki gelişimini özetlemeye yardımcı olur. Sürdürülebilir kalkınmanın tarihinde yurt içi ve yurt dışındaki araştırmaların farklı bakış açıları ortaya konularak, sürdürülebilir kalkınmanın boyutları en çok değinilen konulardır. Araştırma mevcut durumu ortaya koyarak hangi çalışma gruplarının sürdürülebilir kalkınmayı incelediğini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın hem genel çerçevesinin haritalanması hem de içerik analizi açısından son yıllarda önem kazanan sürdürülebilir kalkınma konuları üzerinde çalışmak isteyenler için faydalı olacağı düşünülmektedir (Başgelen Akkaş, 2019)

Ülkemiz 2017 yılından itibaren ‘Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’ ile tanışmış ve hem eğitimde hem de sosyal hayatımızda sürdürülebilir kalkınma amaçlarının 17 maddesi irdelenmeye başlamıştır. Dünyanın yoksulluğa, açlığa, cinsiyet eşitsizliğine ve diğer maddelere adım adım yaklaştığı bu günlerde bu 17 maddenin ve ‘dünyayı nasıl daha yaşanılabilir yapabiliriz’ düşüncesi ile çalışmalar yapıp farkındalığımızı artırmalıyız. Bu bağlamda bu araştırma ile çocuklarımızın hayata atılmadan aldıkları eğitimle hayata hazırlayan okullarımızdaki okul yöneticilerimizin bu konuya olan girişimlerinin değerlendirilmesi çok önemlidir. Bu çalışmadan çıkacak sonuçlar bize ilerleyen zaman içerisinde bir kılavuz olacak ve bu konudaki çalışmalarımızı daha derinden analiz etmemizi sağlayacaktır. Ayrıca bu çalışmanın sonunda bu eğitim kurumlarındaki okul yöneticilerinin konu hakkındaki farkındalılığını da tespit edilmektedir.

1.4 Sınırlıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki unsurlar kapsamında yürütülmüştür

- 2022-2023 eğitim yılı, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan meslek liseleri okul yöneticileri,
- Katılımcıların bilgilerini almak amacıyla kullanılan bilgi formu,
- Araştırmanın verilerinin toplanması için geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu,
- 2022-2023 öğretim yılı içinde yapılan araştırma, Kuzey Kıbrıs meslek liselerinde görev yapan 15 okul yöneticisi görüşleri ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Sürdürülebilirliğin temel amacı; dünyada yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmeleri, mevcut kaynakların adil kullanılması, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması ve geleceğin insanlarına güzel bir dünya bırakılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi ortaya konulmuştur.

Meslek Liseleri: İlköğretimi bitiren öğrencilerin devam edebileceği eğitimin sonunda meslek kazandıran ortaöğretim kurumlarıdır.

Okul Yöneticisi: İyi yöneterek, eğitimin kalitesini otomatik biçimde istenilen düzeye yükseltebilen kişidir. Bu sebeple yöneticilerin belirli becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu alandaki modern yöneticiler, hem yönetsel becerilere, hem teknik bilgiye hem de kişilerarası becerilere sahip olmalıdır. Bu özellikler teorik ve pratik bir ilişkiyi gerektirmektedir (Ada, Ercoşkun, 2009).

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Sürdürülebilir Kalkınma

Etimolojik olarak Latince kökenli bir kavram olan sürdürülebilirlik kavramı, en yalın anlamı ile bir şeyin devamlılığını sağlamak suretiyle dengede tutulması olarak değerlendirilmektedir (Barlas, 2013).

İnsanlık, her geçen gün artan yaşam standartları ile her konuda en iyisini sağlamak için çaba göstermektedir. İnsan arzularının sonsuz olması sürekli gelişen bir teknolojiyi ortaya çıkarmıştır. Ancak doğal kaynakların sınırsız olmaması nedeniyle söz konusu insan talepleri karşısında doğal kaynakların azalması gündeme gelmektedir. Buna bağlı olarak dünyanın dengesi alt üst olmuş ve Dengeli ve Sürdürülebilir Kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır (Baykal ve Baykal, 2008). Bu anlamda en basit ve en net tabirle sürdürülebilir kalkınmayı; doğal kaynakları tüketmeksizin, insan ve doğa arasında bir denge kurarak, gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılayacak ve geliştirecek biçimde hem günümüz hem de gelecek için yaşam ve kalkınmanın planlanması olarak tanımlamak mümkündür. Sürdürülebilir kalkınma kavramı; toplumsal, ekonomik, mekânsal, ekolojik ve kültürel boyutları içeren bir kavramı ifade etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, insanın içinde bulunduğu ekosistemlerle uyum ve denge içinde yaşam kalitesinin yükseltilmesi, iyileştirilmesi ve hayatta kalabilmeleri için temel desteğin sağlanması olarak tanımlanabilir (Demirayak, 2002).

İnsanlar dünyada yaşadıkça ekolojik denge bozulmaya devam edecektir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012). Dengeyi yeniden sağlamak için sürdürülebilir kalkınma kavramı 1970'li yıllarda ekonomik, çevresel ve toplumsal alan arasında öngörülen bir denge durumu olarak ortaya çıkmıştır (Evin, 2005). Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk defa 1980 yılında yayınlanan Dünya Koruma Stratejisi raporunda belirtilmiştir (Zafir, 1998). Bununla beraber bu kavram, bugünkü anlamını 1987'de BM Genel Kurulu'na sunulan ve Brundland Raporu şeklinde de anılan Ortak Geleceğimiz isimli raporda kazanmıştır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012). Sürdürülebilir kalkınma kavramı Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 Raporu kapsamında, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılamak şeklinde tanımlanmıştır (Afacan ve Güler 2011; Yaşar, Seçer ve Davran,

2008). Bir değişim süreci olan sürdürülebilir kalkınma sürecinde, kaynakların kullanımı, yatırımların hedeflenmesi ve kurumsal değişimler, insanın şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarını uyum içinde karşılama potansiyelinin artırılması gerekmektedir (Yüksek, 2010).

Sürdürülebilir kalkınmaya uygun olarak çevre kalitesinin artması yaşam kalitesini de artırmaktadır. Bir yerdeki sürdürülemez gelişmenin belirtileri; kirlilik, yenilenebilir olan ve yenilenemeyen kaynakların hızla tükenmesi, canlı türlerinin hızla tükenmesi ve şehirlerde trafik ve gürültü gibi artan sorunlar şeklinde sıralanabilmektedir (Zafir, 1998). Doğal kaynakların verimli kullanılması, yeniden kullanılması ve atıkların azaltılması yoluyla çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak mümkün olmaktadır (Gürbüz, Çakmak ve Derman, 2013).

2.1.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaç ve Hedefleri

Sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefi; Çevre ve kalkınma sorunlarının birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği düşüncesinden yola çıkarak ekonomik ve çevresel bakış açılarını bir bütün olarak ele alır (Kılıçoğlu, 2005). Sürdürülebilir kalkınmanın ana hedefleri aşağıda açıklanmıştır (Bozlağan, 2002):

- Sosyo-ekonomik ve çevresel süreçlerde iletişimi belirleyerek toplumu bu konuda bilinçlendirmek, olumsuz iletişimi en aza indirmek ve mümkünse ortadan kaldırmak,
- Bireylerden küresel kuruluşlara Kadar tüm rol oyuncuları arasında faaliyetlerinin sonuçları ve çevre üzerindeki etkileri hakkında farkındalık yaratmak.
- Bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde tüm kurumlar arasında sağlıklı iş paylaşımı, işbirliği ve sağlıklı iletişim sağlamak.
- Her düzeyde katılımcı yönetim rolleri geliştirin ve uygulayın. Bu sayede idari uygulamalara, programlara ve karar Alma süreçlerine meşruiyet sağlamak,
- Değişime ve modernliğe açık bir anlayış sergilemek ve inşa etmek,
- Bireylerden ulusal ve evrensel kurumlara Kadar her düzeydeki aktörleri potansiyellerini gerçekleştirmeleri ve uygulanabilir hale getirmeleri için güçlendirmek. Planlama ve uygulama sürecinde alt düzey rollere sahip olanların yetki ve sorumluluklarını artırın. Kararların hizmetten yararlanan kişiye en yakın idari birim tarafından alınmasını ve kullanılmasını sağlamak,

- Kendi faaliyetlerini yönetmek ve kontrol etmek için bölgesel ve küresel olarak tüm kurumların beceri ve kapasitelerini geliştirmek,
- Sosyo-ekonomik gelişme sırasında ortaya çıkan sorunlara kendiliğinden çözümler üretebilen, mümkün olduğunca az sorun yaratan organik bir temel oluşturun.

1987’de yayımlanan “Ortak Geleceğimiz Raporu” adlı dökümanda sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri şöyle ifade edilmektedir (İnançlı, 2018):

- Büyüme ve barışı devam ettirme.
- Niceliksel göstergeler hariç, büyümenin niteliksel farklılaşma.
- İnsanların yaşam standartlarını yükseltmek için iş fırsatları, beslenme fırsatları sunma; enerji kullanımı, temiz suya erişim, sağlık hizmetleri ve çevre sağlığı gibi temel ihtiyaçlara erişim sağlama.
- Sürdürülebilir nüfus oluşturma.
- Doğal kaynak tabanının korunması ve geliştirilmesi.
- Teknolojinin ekolojik dostu olması ve teknik risklerin çevresel yönetimi.
- Çevre ve ekonominin ilgili kararlara dahil edilmesi.

Bozlağan (2002), sürdürülebilir kalkınmaya dahil ekonomik, çevresel, ve sosyal özelliklerin içerdiği ve birbiriyle yakından ilişkili unsurlarından bahsetmiştir. Bu unsurlar sürdürülebilir kalkınma hedeflerini oluşturmaktadır. Bunlar; eşitlik ve adalet, uzlaşma, yardım ve dayanışma, hizmetlerde yerel olma, kapasite geliştirme, olanak sağlama ve demokratikleşme ve çok ortaklı yönetim olarak da bilinmektedir.

Tüm zirvelerde sürdürülebilir kalkınma hedefi, ülkelerin kalkınma yoluyla yararlanabilecekleri doğal kaynakları çevreye zarar vermeden yenileme sürecine katılmaları gerektiği fikrine dayanmaktadır. Sürece dahil olan kaynakların etkin ve dengeli kullanılması durumunda gelirin adil dağılımı, istihdamın artması ve yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması gibi sonuçlara yol açması beklenmektedir. (Han ve Kaya, 2012).

Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin uygulamaların küresel olarak gerçekleştirilebilmesi için Rio de Janeiro şehrinde 2012’de düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda üye ülkeler sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin

geliştirilmesi hususunda görüş birliğine varmıştır. Bu anlamda söz konusu hedefler üye devletler tarafından Kabul edilmiştir; amaç, insanların bu hedefler hakkında bilgilendirilmesi ve bu hedeflere ulaşmak için harekete geçmeye istekli olmasıdır. Bu kapsamda 2030 yılına dek tüm üye devletler tarafından ulaşılabilecek hedefler, sürdürülebilir kalkınma olgusunun dört boyutunu, yani ekonomik, sosyal, çevresel ve politik bütünleşmeyi içermektedir.

Bu anlamda anılan hedefler aşağıda sıralanmaktadır (United Nations, 2015a, 2015b):

1. Tam anlamıyla yoksulluğun tüm formlarının bitirilmesi,
2. Gıda güvenliğinin tesis edilmesi, gelişmiş beslenmenin ve sürdürülebilir tarımın yaygın hale getirilmesi yoluyla açlığın bitirilmesi,
3. Bütün yaş gruplarında sağlıklı yaşam standartlarının sağlanması ile birlikte toplumların refahının artırılması,
4. Hayat boyu öğrenme fırsatlarının teşvik edilmesi ile eğitimde kapsamlı şekilde eşitlikçi eğitimin sağlanması,
5. Toplum içerisinde cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ile kadın ve kız çocuklarının toplum içerisindeki konumunun güçlendirilmesi,
6. İnsanların suya erişebilirliğini kolaylaştırarak suyun sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve sıhhi tesisatın herkes için sağlanması,
7. Güvenli, ekonomik ve sürdürülebilir çağdaş enerjiye ulaşımın sağlanması,

8. Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve tam istihdamın herkes için teşvik edilmesi,
9. Sürdürülebilir sanayi ve yenileşmenin teşviklendirilmesi,
10. Ülke içi ve ülkeler arasında eşitsizliğin azaltılması,
11. Kentlerin ve insanların yerleşim alanlarının güvenli, dayanıklı, kapsamlı ve sürdürülebilir şekle getirilmesi,
12. Sürdürülebilir tüketim ve üretim modelinin tesis edilmesi,
13. İklim değişikliğinin ve etkilerinin karşısında daha etkin müdahale edilmesi,
14. Sürdürülebilir kalkınma kapsamında denizlerin, okyanusların ve deniz kaynağının korunması suretiyle sürdürülebilir biçimde kullanılması,
15. Karasal ekosistemlerde sürdürülebilirliğin korunması, yenilenmesi, desteklenmesi, ormanların sürdürülebilirlik kapsamında kullanılması, çölleşme sorunuyla mücadele edilmesi, arazilerdeki bozulmaların durdurularak düzeltilmesi, biyo-çeşitlilik kapsamında oluşan kayıpların durdurulması,
16. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak amacıyla barışçıl ve kapsayıcı toplumsal yapılanmanın desteklenmesi, tüm insanların adalete erişiminin sağlanması ve tüm seviyelerde etkin, sorumlu ve kapsamlı kurumların oluşturulması,
17. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak amacıyla uygulama araçlarının güçlendirilerek küresel ortaklığın desteklenmesi

2.1.2 Sürdürülebilir Kalkınma İçin Tehditler

Sanayileşme süreciyle beraber ortaya çıkan nüfus artışı ve bu artışa bağlı olarak üretim politikaları, ekonomideki büyüme, istihdam ve doğal kaynak kullanımının artması ile gerçekleştirilen uygulamalar doğal dengenin tahribatına neden olmuştur. İnsanlar doğanın kapasitesini ve sınırlarını zorlamalarıyla birlikte büyük oranda çevre kirliliği, kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği, küresel ısınma, bitki örtüsünün bozulması gibi birçok çevresel problemle mücadele etmiştir. Bu problemlerin bireyler üzerindeki etkileri zamanla artmış ve insan sağlığını tehdit etmeye başlamıştır. Dünya, insanların yaşamı için elverişsiz bir hal almaya başlamıştır. Zamanla oluşan bu süreç sürdürülebilir kalkınma anlayışının doğmasına neden olmuştur.

Sürdürülebilirlik krizi, yaşamın doğal dengesini bozan insanoğlunun aşırı tüketimiyle ortaya çıkmıştır (Wang, 2017). Doğanın anlaşılması sürecinde bilimsel ve teknolojik gelişmelerle beraber bireylerin doğal kaynakları daha fazla kullanması durumu ortaya çıkmıştır (Teksöz, 2014). 19. Yüzyıl itibariyle, sanayi devrimi, gelişen fabrikaları, buna bağlı olarak ise üretim ve tüketimi tetiklemiştir. Hızlı bir şekilde gelişen teknoloji de bireylere doğayı daha iyi kontrol ederek ondan daha fazla faydalanabileceği güçlü araçlar sunmuştur (Bazin, 2012; Gülay ve Güngör, 2015). Bütün dünyada devletler, iktisadi büyüme yoluyla kendi nüfuslarını daha refah bir hayat standardı sunmak için mücadele etmektedir; bununla beraber devletler tarafından ileri bir gelişim düzeyi hedeflenirken, bu sürecin yarattığı ekolojik ve sosyal etkiler göz ardı edilebilmektedir (Cevher ve Kalburan, 2009). Bu durumun engellenebilmesi için gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayan kaynak stoğundan ödün vermeden mevcut ihtiyaçları karşılayabilecek bir gelişmeden bahsedilmiştir (Bazin, 2012; Benli, Özdemir ve Arık, 2018; Karademir, Uludağ ve Cingi, 2017).

Dünyadaki doğal kaynaklar devamlı olarak sömürüldüğü için ve bu kaynakların yenilenmesi için fırsat ve zaman eksikliği nedeniyle, kaynaklar her geçen gün azalmaya ve yok olmaya başlamıştır. Tam da bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma hedefinin en temel işlevlerinden biri de söz konusu gerilemenin önlenmesidir. Diğer bir deyişle, kaynakların doğal denge içinde kullanılmasına yardımcı olmaktır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

Sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı 20.yy'da ekonomik ve sosyal gelişmelerin ekosisteme verdiği zararın sonucu olarak görülmektedir (Bazin, 2012; Hofman, 2015). İnsanların doğal kaynakları sürekli kullanma güdüsü son yıllarda yaşanan iklim değişiklikleri, buzulların erimesi, canlı türlerinin azalması ve neslinin tükenmesi, tüketim malları ve atıkların bilinçsiz kullanımı, dünyanın dengesinin tamamen bozulması gibi sorunlara neden olmaktadır (Özmehmet, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının amaçlarına ulaşması için, özellikle ekoloji, ekonomi ve toplum alanlarında birlik ve ayrılmazlığın gerçekleşmesi ile bu bileşenlerin etkileşim içerisinde olmasına bağlıdır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

Ekonomik alanda sürdürülebilir kaynaklar her zaman ekonominin en önemli öncelikleri arasında bulunmaktadır. Sürdürülebilir kaynakların azaltılması ve neslinin tükenmesi bu önceliğin daha da artmasına yol açmıştır. Enerjinin bilinçli

kullanılması, geri dönüşümünün sağlanması ve yeniden kullanılması sürdürülebilirlik kavramının ekonomik boyutu içerisinde yer almaktadır (Vivien, 2008).

Çevresel anlamda sürdürülebilirlik, bireylerin hayatlarını sürdürürken, biyoçeşitliliği diğer türleri ve gelecek nesilleri dikkate alarak onları riske atmadan faaliyetlerini gerçekleştirmeyi ifade etmektedir. Ekolojik olarak da bilinen çevresel sürdürülebilirlik boyutu, çevre koruma, ekosisteme zarar vermeksizin bilinçli üretim ve tüketim, geri dönüşüm ve atık azaltma ile ilişkili olmaktadır (Morelli, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma sürecinin sosyal boyutu; insanlar arasında adalet ve eşitlik, güvenlik, sağlık, eğitim ve insanların profesyonel yaşamda aynı fırsatlara sahip olması, gelişmekte olan ülkelere destek sağlaması ve uluslararası arenada dayanışma ve paylaşım ile ilgili olmaktadır (Des Jardins, 2006).

Yukarıda da ifade edildiği üzere sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik bileşenleri bulunmaktadır. Bu alanda başarılı olabilmek için bu üç bileşenin, birbirleriyle yakın bir ilişki içinde olması gerekmektedir (Toran, 2017). Sosyal, ekonomik ve çevresel bileşenler bir arada uygulandığında gelişim mümkün olmaktadır. Bu anlamda, bireylerin yenilenemez enerji kaynaklarından vazgeçmeleri ve yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık vermeleri çevresel sürdürülebilirlik için oldukça önemlidir. Enerji kaynaklarının bilinçli bir şekilde kullanılması, ülke ekonomisi refahına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca insanların üretim ve tüketim faaliyetlerinin çevreye duyarlı olması sağlıklı toplumların oluşmasını sağlamaktadır (Gülay ve Önder, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma bugün uluslararası gündemin üst sıralarında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma uygulamaları, toplumsal, ekonomik ve çevresel bileşenleriyle hayata geçirildiğinde; iklim ve biyolojik çeşitliliğe ilişkin tehditlerin bilincinde olarak daha adil bir düzende ve sürdürülebilir üretim ve tüketimin gerçekleştiği bir yerde, gelecek için eşit haklara sahip bireylerin yaşadığı sağlıklı bir dünyaya öncülük etmek mümkün hale gelecektir. Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu aşağıda detaylıca açıklanmıştır.

2.1.3 Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Değindiği üzere sürdürülebilir kalkınma olgusunun üç boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar; (1) çevresel, (2) ekonomik ve (3) sosyal olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır (Strange ve Bayley, 2008). Gelecek nesillerin ihtiyaç ve

gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeksizin mevcut ihtiyaçları karşılamak için, sürdürülebilir kalkınmanın boyutların tümü kapsamlı biçimde incelenmeli ve değerlendirilmelidir.

2.2 Çevresel Boyut

Çevre, canlı ve cansız varlıkların birtakım ilişkilerle birbirine bağlandığı, birbirini etkilediği ve etkileşimde bulunduğu ortamı ifade etmektedir. Bu anlamda çevre, canlı ve cansız unsurların bir arada barındığı bir yapıdır. Bitki, hayvan, mikroorganizma ve insan gibi unsurlar canlı; toprak, hava, su, iklim, yer altı kaynakları gibi canlı unsurlar haricindeki her şey cansızlar arasında yer almaktadır. Çevre statik bir yapı değildir. Aksine çevre, canlı ve cansız unsurları içeren, sosyal, kültürel ve fiziksel değişimlerden etkilenen dinamik bir yapıdır. Çevre, canlıların cansız unsurları olan insanların diğer insanlarla, insanların bitki ve hayvanlarla, hava, su, yeraltı kaynakları, iklim vb. ile etkileşimidir. İnsanlarla olan ilişkileri ve karşılıklı etkileşimleri kümesidir (Ak, 2008).

Çevresel anlamda sürdürülebilirlik, doğal kaynakların ve doğanın kendi kendini yenileme hızından daha yavaş bir oranda tüketilmesi ve doğal hayata zararı olan faaliyetlerin kontrol edilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Dünyadaki insan sayısı her geçen gün daha fazla artmakta ve bu artışa bağlı olarak artan doğal kaynakların kullanımında ortaya çıkan artış, sürdürülebilir bir çevrenin önünde engel teşkil etmektedir. Çoğu insan enerji ihtiyacını kömür ve petrol gibi fosil yakıtlarla karşılar. Fosil yakıtların kullanılması sonucunda atmosferde bir takım zehirli gazlar birikmektedir. Fosil yakıtların ve motorlu taşıtların aşırı kullanımı sonucunda atmosferde biriken zehirli gazlar ve partiküller solunum, akciğer, kardiyovasküler problemlere, kansere ve hatta insanların ölümüne neden olabilmektedir (Karakaş, 2015).

Fosil yakıtların ve motorlu taşıtların aşırı kullanımı sonucunda atmosferde biriken gazlar yalnızca insan sağlığını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda doğal yaşamın dengesini de değiştirir. Ağırlıklı olarak sanayi devriminden sonra, sera gazlarının aşırı birikimi sonucu atmosferde konsantrasyonu önemli ölçüde artan CO₂, N₂O, CH₄ gibi gazlar, artan oranlarda oluşan aşırı sera etkisi ile yeryüzünün sıcaklığını yükseltmektedir. Dünya'nın sıcaklığının gereğinden fazla artması sonucu ortaya çıkan küresel ısınma, dünyanın geleceği konusunda önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Küresel ısınma, iklim değişikliğini beraberinde getirmektedir. Dünyanın farklı

bölgelerinde aşırı sıcaklıkların ortaya çıkması, buzulların erimesi ile buna bağlı olarak deniz ve okyanus seviyelerinin yükselmesi, deniz ve okyanus sularının ısınması ve ekosistemdeki su canlılarının zarar görmesi, sel, fırtına ve sel kaynaklı iklim değişikliği gibi sorunlarla karakterize edilen olgular küresel ısınmaya işaret etmektedir. Nesli tükenmekte olan bitki ve hayvan türleri, küresel ısınmanın yol açtığı zararlardan yalnızca birkaçını ifade etmektedir. Bu sebeple sürdürülebilir bir çevrenin tesis edilmesi için yenilenemez enerji kaynakları yerine doğal hayatta bulunan, temiz enerji kaynakları olarak da adlandırdığımız, güneş enerjisi ya da jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı önem arz etmektedir (Sever, 2013; Akın, 2006).

2.2.1 Ekonomik Boyutu

Günümüzde sermaye, insanların ihtiyaçları ve doğal kaynakların durumu birbirlerinden ayrı tutulamaz. Bu doğrultuda kaynakların optimal tahsisi kavramı, sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomik boyutuna yükselmiştir. Kaynakların verimli biçimde kullanılması anlamında olan kaynakların optimum dağılımı, ekonomik faaliyetin devam etmesi için önem arz eden koşuldur. Öyle ki doğal kaynak kullanımının gün geçtikçe israfa dönüşmesi ekonomik sistemde durmaya neden olur. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında ekonomik faaliyetler doğa ile yüksek uyum içerisinde planlanmalı çünkü bu büyük önem taşımaktadır (Gürlük, 2010; Yıldıztekin, 2009).

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu, israfsız mal ve hizmet üretiminde sürekliliğin sağlanması, piyasa dengesizliklerinin en aza indirilmesi, devletin iç ve dış borcunun yönetilebilir seviyelerde tutulmasını içermektedir. (Marangoz vd. 2015). Bunların yanı sıra istihdamın artırılması, gelir eşitsizliğinin azaltılması, ekonomik istikrarın sağlanması, aşırı çevre kirliliği olmadan sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve sanayileşmenin hızlandırılması da bu bölümün konuları arasında yer almaktadır. (Gürlük, 2010).

2.2.2 Toplumsal Boyutu

Toplum, aynı fiziksel çevrede bulunan bireylerin, ortak değer yapıları ve amaçları etrafında karşılıklı ilişki içinde bulunmaları durumuna işaret etmektedir. Tarih, kültür ve uygarlıklar gibi unsurları kapsaması bakımından toplum önemli bir oluşum olarak kabul edilmektedir. Tarihin en eski dönemlerinden beri var olan toplumlar, tarih ve kültürün oluşumunda etkin rol oynayan insanın önemini ortaya çıkarmaktadır

(Atmaca, 2018). İnsan varoluş nedenini sorgulayan bir organizmadır. Sorgulama sürecinde birtakım argümanlar kurar ve bu argümanları savunur.

Dünyada sosyal sorunların tartışılması, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu sosyal konular, ekonomik ve çevresel kalkınmayı gerçekleştiren ülkelerin ulaştığı sonuçların farklı olmasının nedenidir. Demokrasi, ayrımcılık, cinsiyet eşitsizliği gibi hususlar toplumu oluşturan ve aynı zamanda ekolojik ve ekonomik büyümeyi etkileyen önemli unsurlardır. Dolayısıyla sosyal sürdürülebilirliğin çevresel sürdürülebilirliğe bağlı olduğu söylenebilir. Esasında bakıldığında, toplum ve doğa arasında doğrudan bir bağlantı mevcuttur. İnsanların çevreye verdiği zarar arttıkça doğal kaynakların azalması, gıda kıtlığının artması ve toplumlar arasında çatışmaların yaşanması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu durum ise toplumsal huzuru olumsuz yönde etkileyecektir (Yeni, 2014).

Toplumsal sürdürülebilirlik kavramı, toplumu meydana getiren bütün insanların güvenliğini sağlamakla beraber sağlık ve eğitim hizmetlerinden eşit olarak yararlanmasını da içermektedir. Bu bakımdan kurum ve kuruluşlar, sistemler ve oluşumlar, şimdiki ve gelecek nesiller için yaşamaya değer bir toplum oluşturmalıdır (Hürol, 2014). Toplumsal sürdürülebilirlik, insanlara sunulan sağlık, eğitim, barınma, ulaşım gibi hizmetlerin toplumsal dengeyi bozmayacak biçimde sürdürülmesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Toplumsal gelişmeyi ve kalkınmayı sağlamak için sosyal kurallar ile hukuk, gelenekler, iletişim, din gibi değerler arasında denge kurmak önemlidir (Akgül, 2010). Buna ek olarak toplum daha müreffeh hale geldikçe, bireyin potansiyelini ortaya çıkarma olasılığı artmaktadır. İnsanlar hayatlarını güvence altına aldıklarını düşündüklerinde, üretken faaliyetlerine ağırlık vererek topluma fayda sağlamaktadır. Bu husus, toplumsal sürdürülebilirliği garanti eden önemli bir durumu ifade etmektedir (Altuntaş, 2012).

2.3 Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri

Sürdürülebilirlik stratejisi, kısa süreli ekonomik faydalardan ziyade nesiller arası uzun süre ekonomik ve sosyal faydaların artacağını öngörmektedir (Dulupçu, 2001). Sürdürülebilir kalkınma stratejisinin temeli, kalkınma faaliyetlerinin çevresel dengeye zarar vermeden uygulanmasıdır. Öyle ki kararlarda ekolojik boyut diğer faktörlerle beraber değerlendirilmesi ve göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya konulmuştur. Fakat bu strateji sonucunda doğanın dengesini korumanın kalkınmayı engelleyemeyeceği görülmüştür. Aksine, sürdürülebilir kalkınma, tüm bu hedeflerin

birbiriyle uyum içinde gerçekleştirilmesi durumunda hedeflerine ulaşmış olmaktadır (Han ve Kaya, 2002). Sürdürülebilir kalkınma, temel olarak çevre, birey, toplum ve ekonomi açısından denge içinde büyüme ve bu süreçten kar ile çıkış anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, sürdürülebilir kalkınma yalnızca gelir artışı ile ilgili değildir. Buna ek olarak etkili bir büyümeyi temsil eder. Dolayısıyla mevcut kaynakları dengeli kullanmak çok önemlidir.

Dünyanın nüfusu her geçen gün artmakta ve insanların ihtiyaçları artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu durum, her insanın istek ve ihtiyaçlarını karşılamayı zorlaştırır. Sürdürülebilir kalkınma stratejisi, gelirin insanlar arasında eşit dağılımı ve minimum tüketim gerekliliklerini karşılayabilmelidir.

Dünya nüfusu gittikçe artmakta ve ihtiyaçları karşılamak doğal çevredeki kaynaklar ile yakın ilişki içerisindedir. Sürdürülebilir kalkınma stratejisi oluşturulurken sürdürülebilir kalkınmanın temelinde çevresel kaynağın konumu oldukça önem arz eder. Ekolojik çevre, insanın hayatını sürdürebilmesi için farklı zenginlikleri ortaya koymakta ve tüketimden kaynaklanan tüm kirliliği kapsamaktadır. Ancak doğal kaynak ve ekosistem fonksiyonlarının da bir sınırı olduğunu ve insanlığın etrafındaki çevrenin korunması gerektiği unutulmamalıdır. Sürdürülebilir kalkınma stratejisinin temel ilkesi, çevre ve ekonominin birbirinden ayrı görülmemesidir (Yüksek, 2010). Çevre ve kalkınma politikasında bir dizi kritik hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler; (DÇKK, 1987):

- Büyümenin canlandırılması,
- Büyüme kalitesinin değiştirilmesi,
- Temel ihtiyaçların karşılanması,
- Nüfus düzeyini sürdürülebilirliğe dayalı garanti altına alma,
- Kaynakların tabanını zenginleştirme ve koruma,
- Teknolojik yeniden yönlendirme ve riski yönetme,
- Karar verirken ekonomi ve çevreyi birleştirme.

2.3.1 Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Engeller

Sürdürülebilirliğin önünde olan engeller şu başlıklar altında sıralanmaktadır (Minibaş, 2002):

- Küreselleşmeye bağlı olarak sermayenin yapısal değişimi: Küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak uluslararası rekabetin koşulları değişmiştir. Sonuç olarak, Türkiye

gibi ihracatlarını işlenme değeri düşük ürünlere göre organize eden ülkelerin küresel rekabet edebilirlik fırsatları daralmaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ağırlığı: Küçük işletmeler, istihdam açısından ekonomik kalkınma üzerinde olumlu bir etkiye sahip olsa da, küreselleşmenin sınırsız rekabetini esas olarak etkilemektedir. Toplumda yolsuzluk arttığında ve gelişmişlik düzeyi düştüğünde, yolsuzluk ilk olarak küçük ve orta ölçekli işletmeleri olumsuz etkilemektedir.
- Kayıt dışı ekonomi varlığı: Gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışı ekonomi daha kolay ve hızlı yayılmakta ve yolsuzluk eğiliminin artmasına neden olmaktadır. Hükümetler bu duruma karşı önlem almadıkça, kayıt dışı ekonomiler hem siyasi hem de ekonomik hayatın belirleyicisi haline geliyor.
- İşgücünün niteliği: Bilgi işlem ve iletişim teknolojisinin gelişmesi, sermayenin bilgisayarlar, internet, tabletler ve cep telefonları yardımıyla en verimli alana en hızlı şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Ancak bilgi ve teknoloji sektöründe geliştirme çalışmalarının uygulanması, nitelikli ve teknik donanıma sahip iş gücü gerektirmektedir. Hızlı nüfus artışı ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin düşük gelir düzeyi ve dolayısıyla eğitim düzeyinin de düşük olması işgücü verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde karlı büyümeyi hızlandırmak için ilk şey, yeni teknolojiyi nasıl kullanacağını bilen, iyi donanımlı ve teknik olarak yetkin bir iş gücüne sahip olmaktır.
- Talebin doğası: Kalite, yani talep belirleyicilerinin standardizasyonu, küreselleşme sürecinin bir özelliğidir. Bu bağlamda, eskimiş teknolojilerin gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere transferine ilişkin yabancı sermaye teorileri geçerliliğini yitirmiştir. Günümüzde sermaye transfer edildiği ülkeye en son teknoloji ile gitmekte, aynı zamanda bu teknolojiyi kullanmayı bilen donanımlı ve teknik personeli de bu ülkeye taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, yeni teknoloji üretecek sermaye ve vasıflı iş gücünden yoksun oldukları için küresel rekabet ortamında sürekli olarak ithalatçı ülkeler konumundadırlar.

2.4 Eğitim ve Sürdürülebilir Kalkınma

Eğitim, bireylerin hayatın içine dâhil olmaları ve üretken bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri ve içinde bulunduğu topluma fayda sağlayan bir birey olabilmesi için geçirilen süreçtir (Aydın, 2019).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramı ilk defa 1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda onaylanmıştır. Sürdürülebilirlik 14 Haziran 1992’ de gerçekleştirilen Rio Konferansı sonunda yayınlanan Gündem 21 Eylem Planının “Eğitimin Geliştirilmesi, Halk Farkındalığı ve Yetiştirme” başlığı altındaki Gündem 21 Eylem Planınının 36’ıncı bölümünde tanımlanmıştır (Kabadayı 2015).

Tarihsel süreç incelendiğinde 1970’li yıllarda çevre eğitimi yaklaşımları ile başlayan sürecin sürdürülebilirliğe doğru kaydığı görülmektedir. 1970’li yıllarda çevresel süreçler ve meselelerle ilgili olarak gelişen çevre eğitimi yaklaşımları 1980’li yıllarda çevre eğitimi odağında alan bilgisi ve becerisine doğru değişim göstermiştir. 1990’lı yıllarda ise çevre ile ilgili konularda atık yönetimi, yeşillendirme vb. faaliyetlere geçmeye başlamıştır. 2000’li yıllarda ise sürdürülebilirlik için eğitim ve sürdürülebilir kalkınma içerisinde eğitim yaklaşımı ile dönüşüm sağlanarak eğitim teşvik edilmiştir (Alici, 2021).

2002 yılında gerçekleştirilen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde Gündem 21 Eylem Planının yürütücüsü olarak UNESCO seçilmiştir. Bu sayede UNESCO Sürdürülebilir Kalkınma için eğitim konusunda çalışmaları hızlandırmış ve konuyla diğer çalışmaları planlamak amacıyla bir program hazırlamıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma için eğitimin hayata geçirilebilmesi için kullanılacak stratejiler üç başlık altında belirlenmiştir:

1. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için eğitimin tekrardan düzenlenmesi,
2. Toplumların farkındalık seviyelerinin yükseltilmesi,
3. Yetiştirmenin geliştirilmesi (Kabadayı, 2015).

Gündem 21’de sürdürülebilir kalkınma eğitimine başlarken 4 ana başlık halinde yapılması gerekenler listelenmiştir:

1. Temel eğitimin geliştirilmesi,
2. Mevcut eğitim sistemine sürdürülebilir kalkınmanın da eklenerek düzenlenmesi,
3. Kamu bilinciyle farkındalığın iyileştirilmesi,
4. Tüm kamu sektörlerinde eğitimin yaygınlaştırılması.

Sürdürülebilir yaşam tarzının oluşturulabilmesi, doğal kaynakların korunması ve çevre sorunlarına gereken önemin verilmesi için eğitim oldukça önemli bir araçtır. Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim (SKE) sürdürülebilir kaynak kullanımının pekiştirilmesi ve küresel çevre sorunlarına çözüm bulunması hususunda herkesin sorumluluklarının farkında olması ve birer çevre okuryazarı olarak yetiştirilmesi yönünden büyük önem taşımaktadır (Alici, 2021). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi bağlamında ön koşul niteliğindedir (Gökmen, 2014).

Sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde eğitim bulunmaktadır. Bu anlamda eğitim ve sürdürülebilirliğin karşılıklı olarak birbirine bağlı olduğu söylenebilir (Engin, 2010). Eğitimin yalnızca okullarda verilen derslerden ibaret olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Bu anlamda bütün kurum ve kuruluşlarda sürdürülebilir kalkınma eğitiminin verilmesi sürdürülebilir kalkınma farkındalığını arttıracaktır (Atmaca, 2018). Sürdürülebilir kalkınmanın en önemli ayağında eğitimciler yer alsa da sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerini tek başlarına gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Bu sebeple sürdürülebilir kalkınma farkındalığını sağlamak için güçlü ortaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ortaklar, medya, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları vb.dir (UNESCO, 2009).

Eğitim fakültelerinin, sürdürülebilir kalkınmanın en önemli aktörü olarak değerlendirilen öğretmenler için oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Çünkü, sürdürülebilir hayat tarzını öğrencilerine aktarma misyonunu üstlenen öğretmenlerin bu hayat tarzını öncelikle kendilerinin benimsemesi gerekmektedir. Bunun için üniversitelerde almış oldukları eğitim sürecine sürdürülebilir kalkınma konularının dahil edilmesi önem arz etmektedir (Demirbaş, 2015; Kahyaoğlu, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kültürel, toplumsal ve ekonomik uygulamalar gibi insanların yaşamını etkileyecek değerleri ifade etmektedir. Bunun gerçekleşmesi için de sürdürülebilir kalkınma için eğitimin tüm süreçlere dâhil edilmesi gerekmektedir (Gökmen 2014).

Eğitim doğal kaynakların korunması, çevre sorunlarının çözülebilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için en önemli araçtır (Alkış, 2009; Kabadayı, 2015). Dünya üzerinde ortaya çıkan veya ortaya çıkma ihtimali bulunan sorunlar ancak insanların eğitilmesiyle azalabilir. Verilecek eğitimlerle her türlü bilimsel ve teknolojik gelişme ile çevrenin korunması sağlanabilir, çevre sorunları

çözülebilir (Teksöz, 2014). Çünkü gençleri çevreci vatandaşlar olarak yetiştirmek, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamanın ön koşuludur. Bu doğrultuda özellikle çevre vatandaşlığının geliştirilmesi ve çevre eğitiminin verilmesi oldukça önem taşımaktadır. Küresel parçalanmaya neden olan siyasi, ekonomik ve toplumsal boyutlar göz önünde bulundurularak bir çevre vatandaşlığının geliştirilmesi dünyadaki olumsuz gidişatı önlemeye yardımcı olabilir. Bunun için öğretmenlerin öncelikle bir çevre vatandaşlığı eğitimi alması sağlanabilir. Böylece öğretmenler öğrencilerinin bilgi, beceri, tutum, değer, inanç ve eylemlerine yönelik farkındalıklarının artmasına katkı sağlayabileceklerdir. Yani öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma bilincinin artırılmasıyla çevresel vatandaşlık bilincinin artması da sağlanabilecektir. Buna göre, sürdürülebilir kalkınma ve çevresel vatandaşlık arasında anlamlı bir ilişki vardır (Georgiou, Hadjichambis and Hadjichambi, 2021).

“Sürdürülebilir kalkınma için eğitim bireylere, sürdürülebilir bir yaşam için gerekli olan bilgi, farkındalık ve becerileri kazandırmak için okul öncesinden başlayarak eğitim programlarına sürdürülebilir bir yaşamın ilkelerini bütünleştirmeyi hedefler” (Kahrıman Pamuk, 2019) şeklinde ifade edilmiştir. Buradan hareketle eğitim-öğretimin tüm kademelerinde, sürdürülebilir kalkınma için eğitim ihtiyacının karşılanabileceği şekilde düzenlemeler yapılması gerekmektedir (Uğraş ve Zengin, 2019).

2.5 Okul Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir yönetimde, yoksulluğun azaltılması, eşitlik, barış, hoşgörü, çevrenin ve doğal kaynakların korunması, sosyal adalet ve benzeri farklı ilkeler yer almaktadır (UNESCO, 2012). Yöneticilerin bu ilkeleri kurumsal yapılara adapte edebilmeleri için adalet ve güven, iç huzurun sağlanması, fırsat eşitliği ve benzeri unsurlarda duyarlı olmaları, yani geniş bir bakış açısına sahip olmaları gereklidir. Ayrıca, sosyal sorumluluk faaliyetinin sürdürülebilir kalkınmaya da önemli bir katkısı vardır, aslında sosyal sorumluluk uygulayan kuruluşlar rekabet avantajı sağlar, itibar geliştirir, çalışanların moralini ve sadakatini güçlendirir, pazar bilincini artırır ve ilişkileri pozitif doğrultuda etkiler (ISO, 2010). Ayrıca SASB (2017) tarafından belirtildiği gibi, sürdürülebilir yönetim sürecinde kuruluşlar, kuruluşun çevreyi koruma düzeyini değerlendirir ve çevresel zararı en aza indirir, sosyal algı ve iletişime dayalı sosyal sermaye geliştirir. Paydaşların çıkarlarını ve ihtiyaçlarını

dikkate alan çeşitlilik, sağlık, güvenlik, liderlik ve yönetim gibi insan sermayesinin korunmasını da dikkate almalıdırlar.

Yöneticinin sürdürülebilir yönetimin sağlanması için iyi yönetim sağlaması kadar, hedeflere ulaşmak için kuruluş kaynaklarının etkin kullanılması, güvenin sağlanması için şeffaflık, kaynakların dağılımında adalet, inisiyatif ve sorumluluğun yukarıdan alınması da önemlidir. Tavsiye ettiği politik tutarlılık, hesap verebilirlik ve her seviyede inovasyonu esas almak gibi yöneticilerin davranışlarına yansıyan organizasyonel yönetim unsurları, sürdürülebilir yönetim ve kültürün gelişimini teşvik etmektedir (Argüden, 2016).

Lider, sürdürülebilir yönetim sağlayarak, insan ve mali kaynakları gereksiz yere harcamamak ve çevresindeki eğitim ve sosyal çevreye olumsuz zarar vermemek ve aynı zamanda örgütün çeşitliliğini destekleyen ve teşvik eden bir eğitim ortamı yaratmaktan da sorumlu olmalıdır. Ayrıca örgütte çeşitlilik paylaşılan öğrenme ve gelişim topluluklarında iyi fikirler ve başarılı uygulamalar oluşturmalıdır (Hargreaves ve Fink, 2003).

Eğitim sektörünün sürdürülebilirliğinin sağlanmasında okul müdürlerinin rolü önemlidir. Aslında okul liderlerinin sürdürülebilirlik açısından en önemli görevi okuldaki diğer dezavantajlı grupları korumak ve fırsat eşitliğini sağlamaktır. Aslında, UNDP'ye (2015) göre, son zamanlarda ilköğretime erişimdeki artışa rağmen, en yoksul ailelerden okula gitmeyen çocukların oranı, en zengin ailelerden gelen çocukların sayısından dört kat daha fazladır. Eğitime erişimi iyileştirmek için hâlâ kaynaklara ihtiyaç vardır. Öte yandan eğitim, sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda toplumsal farkındalığın artırılmasında ve eğitim kurumları ve liderleri tarafından planlanan süreçlerle sürdürülebilir kalkınma konularına yönelik farkındalığın artırılmasında ve öğrencilere bilgi kazandırılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bu konularla ve sorunlarla ilgilenmek, eğitim alanında kritik bir sorumluluğa sahip yöneticileri gerektirmektedir (Michelsen ve Fischer, 2017). Bu doğrultuda, sürdürülebilir kalkınma için eğitim unsurları tasarlanırken daha iyi bir geleceği hayal etmek, eleştirel düşünme ve katılım, yansıtma, değişim amacıyla ortaklık ve sistemik düşünme gibi eğitim bileşenleri dikkate alınmalıdır (ARIES, 2009).

2.6 İlgili Araştırmalar

Gökmen (2014) araştırmasında öğretmen adayları ile yaptığı araştırmalarda sürdürülebilirlik için eğitime yönelik tutumları incelemiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Testi sonuçları incelendiğinde başarı puanının yüksek olmadığı görülmüştür. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir gelişimi ile ilgili bilgi kaynağı incelendiğinde bunun üniversitedeki eğitim üzerinden değil, medya aracılığıyla olduğu fark edilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin sürdürülebilirlik anlayışlarına bakıldığında, sosyal ve ekonomik boyuttan çok çevresel boyuta odaklandıkları görülmektedir.

Kieu ve ark. (2016), Vietnam'daki öğretim kurumlarında sürdürülebilir kalkınma araştırması uygulamanın eğitim zorluklarını keşfetmeye çalışmışlardır. Ayrıca öğretmenlere sürdürülebilirlik konusunda rehberlik edecek öneriler hazırlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu Öğretmen Yetiştirme Enstitüsündeki 75 öğrenci ve görev yapan 10 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada öğretmenlerin sürdürülebilir uygulamalara yönelik yönerge ve pedagoji alan bilgisinin yeterli olmadığı saptanmıştır. Öğretmen yetiştiren kurumlarda sürdürülebilir kalkınmanın öğrenilmesi sürecinde yaşanan zorluklar dikkate alındığında sınıfın kalabalık olduğu vurgulanmıştır. Kurumların daha güçlü sürdürülebilir eğitim uygulamaları içermesi gerektiği belirlenmiştir.

Soysal (2017), kimya öğretmenlerinin kimya okuryazarlığı, pedagojik alan bilgisi ve sürdürülebilirlik içerik bilgilerini araştırmıştır. Çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik hakkındaki bilginin sınırlı olduğunu belirlemiştir.

Bu konuda Alıcı (2018), sürdürülebilir gelişim için eğitim veren okul öncesi öğretmenlerinin mesleki gelişimleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Öğretmenlerin çoğu, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin genç yaşta öğretilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Koçulu (2018), araştırmada öğretmen adaylarının, çevre sorunlarına ilişkin tutum ve davranışları ile sürdürülebilir kalkınma bilincinin arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Çevre sorunları ve sürdürülebilirlik konusundaki farkındalıkları yüksek olmakla birlikte davranışları orta düzeyde bulunmuştur. Öğretmen adaylarının sürdürülebilirliğin çevresel ve sosyal boyutuna ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğu, ekonomik boyutunda ise yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz Yendi (2019), fen bilgisi öğretmenlerinin konu döngülerini sürdürülebilirlikle nasıl ilişkilendirdiğini, öğrencilere aktarımını ve kullanılan yöntemleri araştıran bir vaka çalışması yürütmüştür. Ayrıca öğretmenlerin alan bilgilerinin yeterliliği de araştırılmıştır. Sürdürülebilir kalkınma ve madde döngülerini birbirine bağlayabildiklerini ama öğrencilere yansıtamadığı belirlenmiştir. Bunu, öğretmenlerin öğretim stratejilerinde eksiklikleri olduğunu ve daha çok öğretmen merkezli stratejiler kullandıklarını söyleyerek açıklamıştır. Müfredat sıklığının azaltılması, aksine öğrenci merkezli uygulamaların tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Dunja Andic (2020) yaptığı çalışmada, Hırvatistan'ın kalkınmasında sürdürülebilir eğitim açısından öğretmenleri incelemiştir. 1096 ilkokul öğretmenin katıldığı öz değerlendirme ölçeği ile öğretmen yetkinliklerini ölçmüştür. Buna göre sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından sonuçların yüksek olduğuna ulaşmıştır. Andic, öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin hala yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminde, yetkin öğretmenlerin yetiştirilmesini ve sürdürülebilir kalkınma pedagojisinde doğayla ilgili zorunlu derslerin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Al-Hail, Al-Fagih ve Koç'un (2021) yaptıkları çalışmada; artan sorumluluklar, müfredatın hızlı değişmesi, internetin ve dijitalleşmenin kuşatıcılığından kaynaklı olarak öğrenme materyallerinin dijitalleştirilmesi nedeniyle veliler, okullar ve öğretmenler arasındaki etkileşim yolları ve düzeylerinin değiştiği görülmüştür. Bu çalışma ile, sürdürülebilir yaşam ve alışkanlıklara yönelik olarak öğrenci başarılarını artırmak için Katar'daki devlet okullarında ebeveyn katılımını araştırmak için tasarım odaklı bir yaklaşım izlenmiştir. Velilerden ve öğretmenlerden fikir edinmek için nitel bir araştırma yöntemi izlenmiştir. Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için veli-öğretmen ve okul ile işbirliği yapmanın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler hem akademik konularda hem de sürdürülebilir yaşam konularında öğrenci başarısını anlama, üstesinden gelme ve geliştirmede veli katılımının önemli ölçüde eksikliğini vurgulamaktadırlar.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Araştırmanın bu kısmında, araştırma sürecinde izlenilen metodolojinin somutlaştırması amacıyla araştırma deseni, verilerin elde edilme süreci, araştırma ortamı, çalışma grubu geçerlik ve güvenilirlik araştırması, veri toplama araçları ve veri analizi bilgileri yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışma, gerçeklere dayalı bir bilimsel model ile nitel bir araştırma yöntemi kullanılarak yürütülmektedir. Fenomenolojide, bir araştırma modelinin amacı, bireyin deneyimlerini, fikirlerini ve ilişkili anlamlarını ortaya çıkarmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Burada incelenen olgu, okul yöneticilerinin görüşlerine göre sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin eğitimde kullanımının belirlenmesidir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmada, gözlemler yada kelimeler gibi ölçülme ihtimali zor özelliklerin yorumlanması ve analizine odaklanıp ve buna dayanmaktadır (Glesne, 2014).

Niteliksel araştırma, katılımcılara onları kullanmaları için birçok fırsat ve bunları geliştirmek için birçok alternatif yol sunmaktadır. Nitel araştırmalar, sosyal hayatın özelliklerini ölçme amacıyla yeni kavram ve teori oluşturma yöntemidir.

3.2 Çalışma Grubu

Çalışma, Kuzey Kıbrıs, meslek liselerinde, 2022-2022 eğitim-öğretim yılında görev yapan 15 okul yöneticisi katılımı ile yürütülmüştür.

Araştırmanın katılımcıları kolayda örnekleme yöntemlerinden olan temsili örnekleme ile belirlenmiştir. Glesne (2014), normal koşullarda ne olduğunu belirlemek için araştırmada temsili bir vaka örneğinin kullanılabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda katılımcılar, meslek liselerinde görev yapan yöneticiler arasından gönüllülük esasına göre belirlenmiştir.

Araştırma katılımcılarının kimlik gizlilikleri esasına bağlı kalınarak araştırma raporundaki katılımcıların isimlerinin yerine katılımcılar için K1, K2, K3 şeklinde

kodlamalar kullanılmıştır. Tablo 1’de katılımcıların demografik özellikleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin demografik özellikleri

	Okul Yöneticisi	%	
Cinsiyet	Kadın	9	60
	Erkek	6	40
Yaş	25-34	6	40
	35-44	3	20
	45-54	6	40
Mesleki Deneyim	1-5	2	13
	5-10	2	13
	11 yıl ve üzeri	11	74
Eğitim Durumu	Lisans	7	47
	Y.Lisans	5	33
	Doktora	3	20
Medeni Durum	Evli	12	80
	Bekar	2	13
	Diğer	1	7
Çocuk Sahibi olma Durumu	Var	12	80
	Yok	3	20
Sahip olunan Çocuk Sayısı	1	3	25
	2	8	67
	3	1	8

3.3 Veri Toplama Aracı

Yarı yapılandırılmış görüşme formu, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanması sürecinde alanyazın taranarak taslak bir form hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan anahtar kelimeler bu alanda yazılmış olan tezler, Alan indekslerinde taranmış ve ilgili araştırmalar incelenmiştir.

Buna ek olarak oluşturulan görüşme formlarına yönelik iki alan uzmanının görüşleri alınmış, ortaya koydukları görüşlere göre düzenlemeler yapılarak ve sorunu anlaşılır kılmak için Türk dili uzmanlarının görüşleri alınarak düzeltmeler yapılmıştır.

En son görüşme formunda yer alan soruların amacı karşılayıp karşılamadığını ve anlaşılır olup olmadığını belirlemek için pilot uygulama yapılmıştır. Görüşmelerin ardından uzman görüşü alınmış, görüşme formu doldurulmuş ve veri toplama işlemine geçilmiştir.

Araştırma görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Formun birinci bölümünde araştırmacıların kişisel verilerine bağlı olarak cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durumu, okuldaki çalışma süresi, çocuk sahibi olma durumu ve çocuk sayısı yer almaktadır. İkinci bölümde araştırmaya katılanların görüş ve önerileri yer almaktadır.

3.4 Verilerin Toplanması

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazır hale getirilmesinin ardından çalışmanın örneklemini oluşturan okul yöneticileriyle görüşme yapılması için gerekli olan izinler alınmış ve 2022-2023 akademik döneminde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde katılımcıların görüşme formunda bulunan açık uçlu sorulara yanıt vermeleri istenmiştir. Katılımcılar ile görüşmeler yüzyüze gerçekleştirilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 20-25 dakika ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına bağlı olup katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuştur. Katılımcıların kimlik bilgilerinin gizliliğinin korunması amacıyla katılımcılara kodlar verilmiştir.

3.5 Veri Analizi

Çalışmada temel kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkileri netleştirmek için içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. İçerik analizinin temel süreci, benzer bilgileri belirli kavramlar ve konular çerçevesinde toplamak ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlemek ve açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

İçerik analizi yoluyla elde edilen kodlar yorumlanmış, sınıflandırılmış ve aynı konular benzer şekilde temalandırılmıştır. Temalar genel anlamlarına göre tasnif edilmiştir. Son olarak, kategoriler her soru tarafından verilir ve kategoriler frekansa göre sayısal olarak verilir.

Araştırma sonuçları kategorilerinin niceliksel kapsamının sıklığı araştırmaya katılanların sayısına göre belirlenmez, ifade edilen görüşlere göre önerilir. Bu durumun nedeni, araştırmaya katılanların bazı sorular için birden fazla kod (mesaj) belirlemeleri ve bazı sorulara cevap verilmemesi ile ilgilidir. Bu nedenle, tablodaki kategori sayısı bazı durumlarda hala katılımcı sayısından daha fazla veya daha azdır. Bire bir alıntılar genellikle katılımcıların görüşlerini ifade etmek için kullanılır. Katılımcıların isimleri gizlidir, yorumlar italik ve tırnak içindedir.

Araştırma çalışmasında elde edilen materyal yazıldıktan sonra içerik analizi ve analiz sonuçlarından temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Kategori; analiz yoluyla elde edilen kavramların belirli bir konu altında sınıflandırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma sonuçlarının kategorilerinin nicel olarak kapsama sıklığı, araştırmaya katılan okul müdür sayısına göre değil, yayınlanan görüşlerle belirlenir.

İçerik analizi, verileri açıklayacak olguları, kavramları, ve ilişkileri elde etme amacıyla kullanılmaktadır. İçerik analizi dahilinde elde edilen bilgiler derinlemesine incelenip ve ortaya konulan kavramlar mantıksal bir çerçevede tanımlanır ve açıklanır. İçerik analizi doğrultusunda elde edilen veriler 4 aşamada analiz edilmektedir. Bu adımlar şunlardır;

1. Verileri Kodlama
2. Tema Oluşturma
3. Verilerin kod ve temalara göre düzenleyip tanımlama
4. Bulguları Yorumlama

1. Verileri Kodlama

İçerik analizinin birinci aşaması, her katılımcıya numara verilmiş ve görüşme kaydı metne dökülmüştür. Çalışma kapsamında katılımcılara ulaşan bilgiler analiz edilmiş, anlamlı bölümlere ayrılmış ve kavramsal anlamlar isimlendirilerek kodlanmıştır. Bütün veriler kontrol edildikten sonra araştırmanın kavramsal çerçevesine ve görüşme sorularına göre önceden hazırlanmış bir kod listesi atanmıştır. Bir kod tablosu, bilgileri düzenlemek için anahtar bir listedir ve araştırma sorusu dışındaki bilgiler koda dahil edilmez.

2. Tema Oluşturma

Veri kodlamada tanımlanmış olan her kod farklı bir kategori Kabul edilmekte ve ayrı bir başlık olarak değerlendirilmektedir.

3. Verilerin kod ve temalara göre düzenlenip tanımlanması

Bu evrede katılımcı görüşlerini ve sorulara verdikleri cevapları okuyucunun anlayabileceği Sade bir dille açıklamaya çalışılır. Katılımcı görüşme notları tırnak içinde ve italik olarak verilmiştir. Daha sonra parantez içindeki kod, yanıtlayanın ait olduğu katılımcıyı gösterir. Aşağıda bir kodlama sistemi açıklaması örneği verilmiştir:

Örnek: “Yoksulluğa son.”(K1)

K: Katılımcı Okul Yöneticisi

K1: Kodlamada 1. Katılımcı olarak kodlanmıştır.

4. Bulguları Yorumlama

Araştırmacı bulguları ayrıntılı olarak açıklamış ve bazı sonuçlar çıkarmış ve bu sonuçları yorumlamıştır. Toplanan veriler nitel araştırma aşamasından geçmiş ve yorumlanarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.6 Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırma çalışmasının güvenilirliğini sağlamak için araştırmadaki 17 başlık altında yer alan ifadelerin ele alınan konuları temsil edip etmediğini teyit eden uzman görüşleri alınmıştır. Araştırmacı ve uzman, Miles ve Huberman (1994) tarafından sağlanan formülü kullanmış ve deneklerin güvenilirliğini hesaplamak için deneklerde yer alan pozisyonların değerlendirmeleri karşılaştırılarak, anlaşma ve anlaşmazlık toplamları belirlenmiştir. Kodlama sisteminin boyutuna ve kapsamına bağlı olarak, uzmanlar ve araştırma derecelendirmeleri arasında %70 veya daha büyük bir tutarlılık gerekli güvenilirlik düzeyini sağlayacaktır. Mutabakat (güvenilirlik), bu çalışma için özel olarak yürütülen bir güvenilirlik çalışmasıyla %97 güvenilirlik sağlanmıştır.

Kodlama ve tematik süreçlerin ürettiği veriler, sonuçlar bölümünde tablolar halinde sunulmuştur. Bir tema için toplanan kodların frekansları hesaplanmış ve yorumlanmıştır. Nitel veriler analiz edilirken, katılımcılar konulara ilişkin birden

fazla görüş bildirebileceğinden, analiz sırasında ifade edilen toplam görüş sayısı gruptaki katılımcı sayısından farklı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmacı tarafından nitel araştırmalarda, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınmaktadır (Glesne, 2014). Yapılan araştırmada, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla alınan önlemler aşağıda belirtildiği gibidir;

- Verilerin toplanması sürecinde elde edilen veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir.
- Toplanan tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır
- Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler kayıt altına alınarak veri kaybı önlenmeye çalışılmıştır.
- Veri analizi süresince elde edilen dökümler ve analiz sonuçları tez danışmanı tarafından incelenerek sonuçlar üzerinde uzlaşmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların cevapları temalar altında toplanarak irdelenmiştir.

4.1 Yoksulluğa Son

Araştırmada katılımcılara ilk olarak “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından yoksulluğa son maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve verilen cevaplar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan yoksulluğa son maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Yoksulluğa Son	Ekonomik imkan sağlanmalı	6
	Fikrim yok	3
	Eşit hak ve fırsatlar sunulmalı	3
	Politikalar oluşturulmalı	3

Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan yoksulluğa son maddesine yönelik görüşleri, Ekonomik imkan sağlanmalı (n6), Fikrim yok (n3), Eşit hak ve fırsatlar sunulmalı (n3), Politikalar oluşturulmalı (n3) şeklindedir. Katılımcıların görüşleri şöyledir;

“Her bireye eşit ekonomik düzeyde imkan verilmelidir” K5

“En önemli maddelerinden biri olduğunu düşünüyorum. Herkesin eşit haklara ve imkanlara sahip olması gerektiğini düşünüyorum. Toplumda büyük sosyo -ekonomik farkların en aza indirgenmesi gerekir.” K8

“Ekonomik girdi ile çıktının politikalarının revize edilmesi gerektiğini ve özellikle giderlerin yapıldığı kurum ve kuruluşların sıkı denetlenerek olurunun çok üzerinde para talebinin önlenmesi gerekiyor” K12

4.2 Açılığa Son

Tablo 3. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan açılığa son maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Açılığa Son	Ekonomik ve sosyo-ekonomik düzeyde katkı sağlanmalı	8
	Tarım desteği sunulmalı	4
	Eşitlik ilkesi uygulanmalı	1
	Devlet politikası olmalı	2

Araştırma katılımcılarına “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından açılığa son maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların yanıtları dört başlıkta toplanmıştır. Bunlar, Ekonomik ve sosyo-ekonomik düzeyde katkı sağlanmalı (n8), Tarım desteği sunulmalı (n4), Eşitlik ilkesi uygulanmalı (n1), Devlet politikası olmalı (n2) yönündedir. Katılımcı yanıtları aşağıdaki gibidir;

“İşinde yetkin ve sorumluluk sahibi çalışanların sosyo ekonomik durumları için iyi bir ödeme yapılmalı. Aksi takdirde kısa süreli ve sürekli iş değişimi ile sürdürülebilir kalkınma yürümez.” K2

“Ortaya konulan politikaların hayata geçirilmesiyle istenilen amaca ulaşılacağı kanısındayım. Bu kapsamdaki düşüncelerim öncelikle ekonomik, sosyal ve kültürel yönden geri kalmış ülkelerdeki yoksulluğun ortadan kalkması için gelişmiş ülkelerin bu yönde gereken tüm imkanlarını seferber etmesi ayrıca her ülke kendi içerisinde de tüm bireylerin her türlü ihtiyaçlarının karşılanması yönünde hareket ederek kadın, erkek, çocuk tüm bireylerin eşitlik ilkelerini gözeterek davranılması gerektiğini düşünüyorum.” K4

“Gerekli gıda kaynaklarının sağlanması tarımın desteklenmesi.” K11

4.3 Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam

Araştırma katılımcılarına “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sağlık ve kaliteli yaşam maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4’de belirtilmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sağlık ve kaliteli yaşam maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	Sağlık hizmetlerinin ücretsiz ve erişilebilir olması	9
	Eşit imkanlar sunulması	2
	Sağlık sigortası kapsamı genişletilmeli	2
	Fikrim yok	2

Tabo 4’de sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sağlık ve kaliteli yaşam maddesine yönelik görüşleri irdelenmiştir. Katılımcılar, Sağlık hizmetlerinin ücretsiz ve erişilebilir olması (n9), Eşit imkanlar sunulması (n2), Sağlık sigortası kapsamı genişletilmeli (n2), Fikrim yok (n2) şeklindedir. Katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir;

“Sağlık insanların en önemli yaşam kaynaklarından biri olduğu için herkese eşit imkan ve şartlarda düzenlenip tüm hastanelerde uygulanması gerekir.” K7

“Her düzeyde ki insanların karşılayabileceği bir sağlık sigortası seçeneği sunulmalıdır.” K10

“Gelişmekte olan ülkeler de bulaşıcı hastalıklar ve erken anne-çocuk ölümleri yaygın olsa da gelişmiş ülkelerde madde bağımlılığı ve kronik hastalık riski oldukça fazladır. 2030 yılının bu konularda iyileşme görülmesi için erken bir tarih olduğunu düşünmekteyim ve halk sağlığı merkezlerinin, sağlık ile ilgili bilincin artırılması yönünde daha yaygın ve kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini savunmaktayım.” K15

4.4 Nitelikli Eğitim

Araştırma katılımcılarına “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından nitelikli eğitim maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların cevapları beş başlıkta altında toplanmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan nitelikli eğitim maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Nitelikli Eğitim	Eşit eğitim hakkı her düzeyde sağlanmalı	7
	Öğretmen yetiştirme	4

programları yapılandırılmalı	
Eğitim ücretsiz olmalı/Burs sağlanmalı	2
Fikrim yok	2

Katılımcıların çoğunluğu eşit eğitim hakkının her düzeyde sağlanması gerektiği görüşünü ortaya koymuşlardır. Katılımcılarda 4'ü öğretmen yetiştirme programlarının yapılandırılması gerektiğini, 2'si eğitimin ücretsiz olması ve burs sağlanması gerektiği görüşünü ortaya koymuşlardır. Katılımcılardan 2'si ise bu yönde fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcı görüşleri şöyledir;

“Öğretmenlerin eğitimi ve yetiştirilmesine yönelik programların geliştirilmesi, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini destekleyecek programların uygulanması gerekmektedir. Böylece öğretmenlerin daha yüksek bir kalite ve beceri seviyesine sahip olması, öğrencilerin de daha kaliteli bir eğitim almalarını sağlayacaktır.” K3

“Eğitimin herkese ulaşması için gerekli kaynakların sağlanması, eğitimin zorunlu kılınması ve denetlenmesi.” K9

“Eğitimin her aşaması nitelikli ve doğru yönlendirici olmalı. Eşit haklarla bireyin ilgi alanına göre eğitim modellenmeli.” K13

4.5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Katılımcılara “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından toplumsal cinsiyet eşitliği maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan toplumsal cinsiyet eşitliği maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Toplumsal Eşitliği	Eşit haklar sunulmalı	10
	Bu yönde eğitimler verilmeli	3
	Fikrim yok	2

Araştırmaya katılanların çoğunluğu (n10) eşit haklar sunulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 3'ü bu yönde eğitim verilmesi gerektiğini, 2 katılımcı ise fikirlerini olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların bu doğrultudaki cevapları şöyledir;

“Kadın ve erkeğin eşit olduğunu kişi önce büyüdüğü ailede sonra ise okulda öğrenmelidir.” K2

“Toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi her alanda her bireyin yapabileceği iş imkanlarının sağlanması tüm toplumun kalkınmasına çok büyük bir kazanç sağlayacaktır. Eşit imkanlar her bireyin hakkı olmalıdır.” K6

“Cinsiyet eşitliğini sağlamadaki en temel unsur eğitimidir. O yüzden bir önceki maddenin geliştirilip, doğru şekilde uygulanması toplumlarda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına da yardımcı olacaktır.” K14

4.6 Temiz Su ve Sanitasyon

“Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından temiz su ve sanitasyon maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 7’de irdelenmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan temiz su ve sanitasyon maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Temiz Su ve Sanitasyon	Temiz su kaynaklarının sağlanması ve korunması	8
	Herkesin temiz suya erişimi sağlanmalı	3
	Gerekli altyapı sağlanmalı	2
	Hedefler gerçekçi değil	1
	Fikrim yok	1

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan temiz su ve sanitasyon maddesine ilişkin katılımcıların görüşleri; Temiz su kaynaklarının sağlanması ve korunması (n8), Herkesin temiz suya erişimi sağlanmalı (n3), Gerekli altyapı sağlanmalı (n2), Hedefler gerçekçi değil (n1), Fikrim yok (n1) şeklindedir. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir;

“Su kaynaklarının korunması, su arıtma sistemlerinin kurulması ve suyun dağıtımında etkin yönetim mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.” K3

“Su kaynaklarının temiz tutulması için gerekli yaptırımların yapılması.” K6

“En temel haklardan biri olan sanitasyon maddesi özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok geri bir noktadadır. Temiz su kaynaklarının bulunmaması ve

sanitasyon koşullarının da uygun olmaması birçok bulaşıcı hastalığa ve dolayısıyla sağlık problemlerine de neden olabilmektedir. 2030 yılının belirtilen maddeler doğrultusunda gerçekçi olmadığını düşünmekteyim.” K11

4.7 Erişilebilir ve Temiz Enerji

Araştırma katılımcılarına “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından erişilebilir ve temiz enerji maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 8’de belirtilmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan erişilebilir ve temiz enerji maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Erişilebilir ve Temiz Enerji	Fikrim yok	7
	Temiz enerji tüketimi sağlanmalı	4
	Bu yönde yapılanma sağlanmalı	2
	Temiz enerji hedefleri ortaya konulmalı	1
	Mümkün değil	1

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından erişilebilir ve temiz enerji maddesine yönelik katılımcıların çoğu fikri olmadığını beyan etmiştir. 4 katılımcı temiz enerji tüketimi sağlanmalı, 2 katılımcı bu yönde yapılanma sağlanmalı, 1 katılımcı temiz enerji hedefleri ortaya konulmalı ve yine 1 katılımcı bunun mümkün olmadığı görüşünü ortaya koymuşlardır. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

“Temiz enerji en doğal kaynaklardan yani güneş enerjisiyle sağlanmalıdır. Büyük tesisler kurulup herkesin bundan yararlanabilmesi sağlanmalıdır.” K1

“Sistem çökeceği için yapılması mümkün değil.” K9

“İklim değişikliği ile paralel olan bu maddenin daha kapsamlı çalışılması ve doğaya en çok zarar veren ülkelerin belirlenmesi gerektiğini ve temiz enerji hedefinin amaçlanması fikrindeyim.” K13

4.8 İnsana Yakışır İş ve Büyüme

Tablo 9. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan insana yakışır iş ve büyüme maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	İşe göre birey sağlanmalı	5
	Eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunulmalı	3
	Mesleki gelişim sağlanmalı	3
	Doğru meslek seçimi yönlendirmeleri yapılmalı	2
	Fikrim yok	2

Katılımcıların “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından insana yakışır iş ve ekonomik büyüme maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusuna verdikleri cevap Tablo 9’da gösterildiği gibidir. Bunlar, İşe göre birey sağlanmalı (n5), Eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunulmalı (n3), Mesleki gelişim sağlanmalı (n3), Doğru meslek seçimi yönlendirmeleri yapılmalı (n2), Fikrim yok (n2) şeklindedir. Katılımcıların ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

“Sürdürülebilir kalkınma için işe göre insan seçilmeli. İnsana göre iş anlayışı bitmediği sürece ülkemizde ekonomik büyüme olmaz.” K5

“Her birey kendi yeteneği ile ve yapabileceği işte çalışmalıdır. Bunun için de insanların ilgi ve becerileri küçük yaşlarda keşfedilmeli ve bunun üzerine eğitim almalı sağlanmalıdır.” K8

“Herkes kendi donanımlarına ve ilgisine göre işe girmelidir.” K12

4.9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

Katılımcılara “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların cevaplarına yönelik ortaya çıkan görüşler aşağıdaki Tablo 10’da irdelenmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Yerli üretim ve sanayi desteklenmeli	5
	Maddi teşvikler sağlanmalı	4
	Altyapı sağlanmalı	4
	Girişimcilik teşviklendirilmeli	2

Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesine yönelik görüşleri; Yerli üretim ve sanayi desteklenmeli (n5), Maddi teşvikler sağlanmalı (n4), Altyapı sağlanmalı (n4), Girişimcilik teşviklendirilmeli (n2) yönünde ortaya konulmuştur. Katılımcıların ifadeleri şu yöndedir;

“Teşvik sistemi yaratılmalı ve sanayi geliştirilmelidir.” K7

“Girişimci ve ekonomik özgürlük ruhu ile hareket edilmelidir.” K11

“Sanayi de ise tüm alt yapılar tekrardan tasarlanarak bilir kişiler tarafından teknolojik olarak en son gelinen gelişmeler baz alınarak değiştirilmelidir.” K14

4.10 Eşitsizliklerin Azaltılması

Katılımcılara “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından eşitsizliklerin azaltılması maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 11’de irdelenmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan eşitsizliklerin azaltılması maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Eşitsizliklerin Azaltılması	Politikalar oluşturulmalı	5
	Eşit haklar verilmeli	3
	Fikrim yok	3
	Hukuk sistemi güncellenmeli	2
	Yolsuzluk engellenmeli	1
	Hoşgörü ortamı sağlanmalı	1

Eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik katılımcılar, politikalar oluşturulmalı (n5), eşit haklar verilmeli (n3), fikrim yok (n3), hukuk sistemi güncellenmeli (n2), yolsuzluk

engellenmeli (n1), hoşgörü ortamı sağlanmalı (n1) görüşlerini ortaya koymuşlardır. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

“Eşitsizliği azaltmak için tüm paydaşların bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu, hükümetler, sivil toplum örgütleri, işletmeler, topluluk liderleri ve diğer ilgili paydaşların işbirliği içinde çalışmalarını gerektirir. Herkesin eşit şartlarda ve fırsatlarda yaşayabilmesi için, toplumsal eşitliği teşvik eden politikaların benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir.” K4

“Hukuk sistemi sürekli güncellenmeli. Uygulanan yasalar konulmalıdır.” K9

“En önemli maddelerden biridir . İmkanların her bireye eşit oranda verilmesi gerekmektedir.” K14

4.11 Şehirler ve Topluluklar

Katılımcılara “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sürdürülebilir şehirler ve topluluklar maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarına yönelik ortaya çıkan temalar aşağıdaki Tablo 12’de irdelenmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan şehirler ve topluluklar maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Şehirler ve Topluluklar	Çevre dostu şehirler oluşturmak	6
	Denetimler yapılmalı	3
	Ulaşım ve sosyal aktiviteler sağlanmalı	2
	Donanımlı mimar ve mühendis yetiştirme	2
	Gerekli kaynak yatırımları yapılmalı	2

Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan şehirler ve topluluklar maddesine yönelik ortaya koydukları görüşler şöyledir; Çevre dostu şehirler oluşturmak (n6), Denetimler yapılmalı (n3), Ulaşım ve sosyal aktiviteler sağlanmalı (n2), Donanımlı mimar ve mühendis yetiştirme (n2), Gerekli kaynak yatırımları yapılmalı (n2). Ortaya konulan ifadeler aşağıdaki gibidir;

“Şehirlerdeki ulaşım ve sosyal aktiviteler doğru oranda artırılmalıdır.” K3

“Özellikle çevre dostu şehirlerin uygulamaya geçmesinin hem insan hem doğa için önemli olduğunu düşünüyorum.” K6

“Bu maddenin ülkelere yönelik olarak revize edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Gerekli kaynak yatırımı ile gerçekleştirilecek olan bir madde olduğunu düşünmekteyim.” K12

4.12 Sorumlu Üretim ve Tüketim

Tablo 13. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Sorumlu Üretim ve Tüketim	Tüketim bilinci geliştirilmeli	4
	Bu yönde dersler müfredata eklenmeli	3
	Bilmiyorum	3
	Yerli üretim sağlanmalı	2
	Geri dönüşüm politikaları geliştirilmeli	2
	Sorumlu üretim yatırımları yapılmalı	1

Tablo 13’de katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine yönelik görüşleri verilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine yönelik katılımcıların 4’ü tüketim bilinci geliştirilmeli, 3’ü bu yönde dersler müfredata eklenmeli, 3’ü bilmiyorum, 2’si yerli üretim sağlanmalı, 2’si geri dönüşüm politikaları geliştirilmeli, 1’i ise Sorumlu üretim yatırımları yapılmalı ifadelerini ortaya koymuşlardır. Katılımcıların görüşleri şöyledir;

“Sorumlu tüketim için okullara buna uygun gerçekçi dersler konulması gerekir. İhtiyaçlar dışındaki üretim ve tüketim azaltılmalıdır.” K1

“Dış ülkelerden gelen ürünler yerine yerli üretimi destekleyip tüketmeliyiz.” K8

“Geri dönüşüm politikalarının geliştirilmesi ve iklim değişikliğinin dikkatlice düşünülerek çalışılması gereken bir maddedir. İklim değişikliği ile savaşmakta sorumlu tüketim oldukça önemlidir.” K13

4.13 İklim Eylemi

“Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından iklim eylemi maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 14’de irdelenmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
İklim Eylemi	Politikalar oluşturulmalı	5
	Eylem planları oluşturulmalı	4
	Fikrim yok	2
	Sera gazı emisyonu azaltılmalı	2
	Farkındalık artırılmalı	2

Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından iklim eylemi maddesine yönelik ifadeleri, Politikalar oluşturulmalı (n5), Eylem planları oluşturulmalı (n4), Fikrim yok (n2), Sera gazı emisyonu azaltılmalı (n2), Farkındalık artırılmalı (n2) yönündedir. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir;

“İklim değişikliği, atmosferdeki sera gazı yoğunluğundaki artış nedeniyle meydana gelmektedir. Bu nedenle, sera gazı emisyonlarının azaltılması, iklim değişikliği ile mücadelede anahtar bir rol oynamaktadır. Bu hedefe ulaşmak için, dünya genelinde sera gazı emisyonlarının hızla azaltılması ve sıfıra indirilmesi gerekmektedir.” K5

“Doğaya en az zarar veren politikaların geliştirilmesi ve uymanın yasal zorunluluklar çerçevesinde olması” K10

“İklim değişikliği ile ilgili yapılan çalışmalar dünya genelinde yetersiz olmakla beraber, tüm ülkelerin işbirliği içerisinde acilen harekete geçmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma amaçları bu kapsamda tekrardan çalışılıp planlanmalıdır ve acil eylem planı oluşturulmalıdır.” K14

4.14 Sudaki Yaşam

Araştırma katılımcılarına “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sudaki yaşam maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların cevapları 2 görüş altında toplanmıştır.

Tablo 15. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sudaki yaşam maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Sudaki Yaşam	Deniz kirliliği önlenmeli	12
	Atık yönetimi sağlanmalı	3

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sudaki yaşam maddesine yönelik katılımcı görüşleri iki başlıkta toplanmıştır. Katılımcıların çoğunluğu (n12) deniz kirliliğinin önlenmesi gerektiğini ifade ederken, 3 katılımcı atık yönetimi sağlanmalı görüşünü ortaya koymuşlardır. Katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir;

“Sudaki yaşamın korunması için, su kaynaklarının sürdürülebilir şekilde yönetilmesi ve korunması önemlidir. Su kaynaklarının korunması, yüksek kalitede tatlı su kaynakları sağlayarak, su ekosistemlerindeki biyolojik çeşitliliğin korunmasını ve gelecekte su kaynaklarının kullanımını sağlamak için önemlidir.” K2

“Su yaşam için temel maddemizdir. Ne yazık ki tükenen kaynaklar arasında su ilk sıradadır. Bilinçli su tüketimi ve geri dönüşümlü su kullanımı ile birçok alana yaşam verilebilir.” K7

“Denizlere çöp atmamalı ve sudaki yaşamı korumalıyız.” K10

4.15 Karasal Yaşam

“Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından karasal yaşam maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusuna yönelik katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 16’da irdelenmiştir.

Tablo 16. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan karasal yaşam maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Karasal Yaşam	Geri dönüşüm sağlanmalı	8
	Ağaçlandırma yapılmalı ve ormanlar korunmalı	5
	Doğal yaşam desteklenmeli	2

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan karasal yaşam maddesine ilişkin görüşler, geri dönüşüm sağlanmalı (n8), ağaçlandırma yapılmalı ve ormanlar korunmalı (n5)

ve doğal yaşam desteklenmeli (n2) şeklindedir. Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“Ormanlar korunmalı ve doğal yaşam desteklenmelidir.” K1

“Geri dönüşüm ve ağaç dikimlerine önem verilmelidir.” K9

“Karasal yaşam da iklim değişikliğinden etkilenen bir diğer önemli unsurdur. Sürdürülebilir kalkınma amaçları bu kapsamda yetersiz kalmıştır. Ormanları koruma, biyolojik çeşitliliği destekleme amacı ile daha kapsamlı çalışmalar ve etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır.” K14

4.16 Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

Araştırma katılımcılarına “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 17’de belirtilmektedir.

Tablo 17. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Barış eğitimi verilmeli	6
	Denetim sağlanmalı	4
	Ulaşılması zor	3
	Bilmiyorum	2

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesine yönelik katılımcılar, Barış eğitimi verilmeli (n6), Denetim sağlanmalı (n4), Ulaşılması zor (n3), Bilmiyorum (n2) yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yaptığı açıklamalar;

“Adalet olduğu yerde barış da vardır. Denetim olduğu yerde güçlü kurumlar olur.”
K5

“Barış için küçük yaşlarda okullarda eğitim verilip adaletli olmaları gerektiğini bunun kendilerine çok şey katacağını çocuk yaşlarda insanlara aşulamak gerekir.”
K9

“Denetlenebilir sistemler kurulmalı ve herkese adalet eşit olmalıdır.” K12

4.17 Amaçlar için Ortaklık

Katılımcılara “Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından amaçlar için ortaklıklar maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Araştırma katılımcıların tamamına yakını işbirliği sağlanmalı ifadesini ortaya koymuşlardır. Katılımcılardan 1’i bilmiyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların yanıtlarının dağılımı Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan amaçlar için ortaklıklar maddesine yönelik görüşleri

Tema	Kod	Görüş Sayısı (n)
Amaçlar için Ortaklıklar	İşbirliği sağlanmalı	14
	Bilmiyorum	1

Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler şöyledir;

“Ülkelerin kalkınma hedefleri için uluslararası finansal kuruluşlar, donör ülkeler ve sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli aktörler arasında ortaklıklar kurulması gerekmektedir. Bu kurumlar, teknolojik yenilikler, bilgi paylaşımı, finansman ve diğer kaynakların sağlanması gibi konularda işbirliği yapabilirler. Ayrıca, bölgesel işbirliği ve uluslararası düzeyde işbirliği de önemlidir.” K4

“Tüm kurumlar birlikte hareket etmelidir.” K1

“Sürdürülebilir kalkınma için birçok madde ortak ve işbirliği içinde çalışmalıdır. İşbirliği ile yapılan çalışmaların geri dönüşü daha güçlü olur.” K15

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Sürdürülebilir kalkınma, 20. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış ve her geçen gün gelişmekte olan bir kalkınma anlayışıdır. Dünyadaki kaynakların sınırsız olmadığı, sanayileşmenin ve nüfus artışının dünyaya zarar verdiği anlaşılmış bu da sürdürülebilir kalkınmanın önemini artırmıştır. Bilim dünyası, uluslararası kuruluşlar, konuya duyarlı devletler ve gönüllü bireyler tarafından yapılan girişimler sonucunda, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya yönelik çalışmaların sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir. Böylece, görünürde sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirileceği düşünülse de esas itibariyle insan yaşamının ve yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği sağlanmaya çalışılmaktadır.

Araştırma kapsamında katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan yoksulluğa son maddesine yönelik görüşleri incelendiğinde ekonomik imkan sağlanması gerekliliği öne çıkmaktadır. Buna ek olarak eşit hak ve fırsatlar sunulması ve politikalar oluşturulması gerektiği görüşü ortaya konulmuştur. Buna ek olarak bir grup katılımcının bu doğrultuda fikri olmadığı görüşünü ortaya koymuşlardır. Yıldırım ve Göktürk (2004) sürdürülebilir kalkınma politikaları kapsamında yoksulluğun azaltılması ve refah düzeylerinin sağlam temeller ile desteklenmesinin gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan açlığa son maddesine yönelik görüşlerine bakıldığında yoksulluğa son amacında olduğu gibi katılımcıların çoğunluğunun ekonomik ve sosyo ekonomik düzeyde katkı sağlanması görüşünün öne çıktığı görülmektedir. Bunun yanısıra tarım desteği sunulması, eşitlik ilkesi uygulanması ve devlet politikası olması ortaya konulan ifadeler arasındadır. Maurice (2015) ve Holden (2016) sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda gelişen ve büyüyen her ülkenin açlığı ve yoksulluğu sonlandırmayı hedefleyerek bunu engelleyici yaptırımlar yapılması gerektiğini belirtmektedirler.

Sağlık ve kaliteli yaşam amacına ilişkin çoğunluklu katılımcı ifadeleri sağlık hizmetlerinin ücretsiz ve erişilebilir olması gerektiğini göstermektedir. Eşit imkanların sunulması, sağlık sigorta kapsamının genişletilmesi diğer görüşler iken bazı katılımcılar bu konuda fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Pınarbaşı ve Piyal (2022) araştırmalarında sağlık hizmetlerinin maliyetinin azaltılmasının sürdürülebilir

sağlık ve yaşam kalitesi açısından önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Araştırma bulguları bu yönden benzerlik göstermektedir.

Katılımcılara sürdürülebilir kalkınma amaçlarından nitelikli eğitim maddesi ile ilgili ne düşündükleri irdelenmiştir. Bu doğrultuda eşit eğitim hakkının sağlanması ve öğretmen yetiştirme programları yapılandırılmalı gerekliliği olduğu saptanmıştır. Yapıcı (2003) yapmış olduğu çalışmayla, eğitim kurumlarının sürdürülebilir kalkınmayı eğitim programlarına almasıyla genç nesillerin bu bilinci kazanacağını ifade etmekten; Kabadayı (2015) yaptığı çalışmayla aile, kadın ve çocukların çevre hususunda eğitilmesiyle çevrenin tahrip edilmesinin önlenebileceğini; Chisingui ve Costa (2020) yapmış oldukları çalışmada, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma eğitiminin henüz dikkate alınan bir konu olmadığını; Expósito ve Sánchez (2020) yaptıkları çalışmada, akademisyenlerin sürdürülebilir kalkınma becerileri için eğitilmelerini ve müfredatlarını düzenlemelerini; Sund ve Gericke (2021) ise, çevre ve sürdürülebilir kalkınma öğretimini geliştirmek ve analiz etmek için öğretimde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun bir dönüşümün nasıl olacağına dair düşüncelerini belirtmişlerdir.

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından toplumsal cinsiyet eşitliği maddesine yönelik eşit haklar sunulması gerektiği saptanmıştır. Bu yönde eğitimler verilmesi gerektiği de öne çıkan görüşler arasındadır. Taban ve Kar (2014), sürdürülebilir kalkınma kavramının eşitsizliğe karşı ortaya çıkan sorunlarla mücadele etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma unsurlarından biri olan çevre unsurları kapsamında bir çok amaç bulunmaktadır. Bunlardan biri temiz su ve sanitasyon maddesidir. Katılımcılar temiz su ve sanisyona yönelik temiz su kaynaklarının sağlanması ve korunması ile birlikte herkesin temiz suya erişimi sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Diğer bir madde ise erişilebilir ve temiz enerjidir. Bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunu fikir belirtmemişlerdir. Bazı katılımcılar ise temiz enerji tüketimi sağlanması gerektiği ifade etmişlerdir.

Sürdürülebilirliğin sosyal unsurlarından olan insana yakışır iş ve büyüme maddesine yönelik katılımcılar işe göre birey sağlanması, eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunulması, mesleki gelişim sağlanması, doğru meslek seçimi yönlendirmeleri yapılması görüşlerini ortaya koymuşlardır. Telatar ve Terzi (2010) çalışmalarında Türkiye'deki nitelikli insan sermayesinin özellikle mesleki ve teknik eğitimi

tarafından sağlandığını dolayısıyla bu doğrultudaki sürdürülebilirliğe katkılarını ortaya koymuşlardır. Literatürde yer alan pek çok çalışmada nitelikli insan sermayesinin artışı, ekonomik gelişime pozitif yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Bildirici, 2017; Çalışkan, Karabacak ve Meçik 2013; Özel, 2012).

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesi ile ilgili yerli üretim ve sanayinin desteklenmesi, maddi teşvikler sağlanması, altyapı sağlanması ve girişimciliğin teşviklendirilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik okul yöneticileri bu doğrultuda politikaların oluşturulmasını, eşit haklar verilmesini, hukuk sisteminin güncellenmesini, yolsuzlukların engellenmesini ve hoşgörü ortamının sağlanmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan şehirler ve topluluklar maddesine yönelik çevre dostu şehirler oluşturulması, denetimler yapılması, ulaşım ve sosyal aktiviteler sağlanması, donanımlı mimar ve mühendis yetiştirme, gerekli kaynak yatırımlarının yapılması öne çıkan katılımcı görüşleri olduğu saptanmıştır.

Sorumlu üretim ve tüketim maddesine ilişkin katılımcılar tüketim bilincinin geliştirilmesi ve bu yönde derslerin müfredata eklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra yerli üretimin sağlanması, geri dönüşüm politikalarının geliştirilmesi ve sorumlu üretim yatırımlarının yapılması gerektiği belirtilmektedir. Kılıç (2006) ve Kılıç (2012)'ta yapılan araştırmalarda, doğal döngüyü bozmayacak bir üretim tüketim dengesinin sağlanması gerektiğine ulaşıldığı görülmektedir. İfade edilen sonuçların bu araştırma sonuçlarıyla benzerlik taşıdığı görülmektedir.

Diğer bir çevre sürdürülebilirliğine bağlı madde olan iklim eylemine yönelik politikalar ve eylem planları oluşturulması en sık ortaya konulan ifadeler olmuştur. Buna ek olarak sera gazı emisyonunun azaltılması ve farkındalığın artırılması gerektiği belirtilmektedir. Bilgili (2017) yaptığı çalışmada, artan çevre sorunlarıyla mücadele edebilmek için sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik açıdan doğal sermayeyi koruyacak bir yapıya evrilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Gedik (2020) ise yaptığı çalışmada, temel ihtiyaçların karşılanabilmesi, kaynakların dengeli kullanımı, uzun vadeli ekonomik büyüme ve gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakma arzusunun sürdürülebilir kalkınmanın önemini artmasına neden olduğunu belirtmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sudaki yaşam için katılımcıların tamamına yakını deniz kirliliğinin önlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer bir madde olan karasal yaşama yönelik ise geri dönüşümün sağlanması, ağaçlandırma ve ormanların korunması, doğal yaşamın desteklenmesi ifadeleri ortaya konulmuştur.

Toplumsal sürdürülebilirliğe yönelik sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesine yönelik katılımcılar, barış eğitimi verilmeli, denetim sağlanmalı, ulaşılması zor, bilmiyorum yanıtlarını ortaya koymuşlardır. Son sürdürülebilir kalkınma maddesi olan amaçlar için ortaklık maddesine yönelik katılımcıların tamamına yakını işbirliği sağlanması görüşüne sahip oldukları tespit edilmiştir. Al-Hail vd. (2021) yaptıkları çalışmada sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için veli-öğretmen ve okul ile işbirliği yapmanın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

BÖLÜM 6

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen veriler ışığında varılan sonuçlar ve bunlara yönelik öneriler bu bölümde ortaya konulmuştur.

6.1 Sonuçlar

Yapılan araştırmada meslek liselerindeki okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik girişimlerinin değerlendirmesi ve bu yönde öneriler ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçları sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 17 maddesi doğrultusunda verilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 1. maddesi olan yoksulluğa son maddesine yönelik görüşleri incelendiğinde ekonomik imkan sağlanması, eşit hak ve fırsatlar sunulması ve politikalar oluşturulması gerektiği görüşü ortaya konulmuştur. Ayrıca bazı katılımcıların bu doğrultuda fikri olmadığı görüşünü ortaya koymuşlardır.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 2. maddesi olan açlığa son maddesine yönelik görüşlerine bakıldığında yoksulluğa son amacında olduğu gibi katılımcıların çoğunluğunun ekonomik ve sosyo ekonomik düzeyde katkı sağlanması gerektiği, tarım desteği sunulması, eşitlik ilkesi uygulanması ve devlet politikası olması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 3. maddesi olan sağlık ve kaliteli yaşam amacına ilişkin çoğunluklu katılımcı ifadeleri sağlık hizmetlerinin ücretsiz ve erişilebilir olması, eşit imkanların sunulması, sağlık sigorta kapsamının genişletilmesi diğer görüşler iken bazı katılımcılar bu konuda fikirlerinin olmadığını tespit edilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 4. maddesi olan nitelikli eğitim maddesi ile ilgili eşit eğitim hakkının sağlanması ve öğretmen yetiştirme programları yapılandırılmalı gerekliliği olduğu saptanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 5. maddesi olan toplumsal cinsiyet eşitliği maddesine yönelik eşit haklar sunulması gerektiği saptanmıştır. Bu yönde eğitimler verilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 6. maddesi olan temiz su ve sanitasyon maddesidir. Katılımcılar temiz su ve sanisyona yönelik temiz su kaynaklarının sağlanması ve korunması ile birlikte herkesin temiz suya erişimi sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 7. maddesi erişilebilir ve temiz enerjidir. Bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunu fikir belirtmemişlerdir. Bazı katılımcılar ise temiz enerji tüketimi sağlanması gerektiği ifade etmişlerdir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 8. maddesi olan insana yakışır iş ve büyüme maddesine yönelik katılımcılar işe göre birey sağlanması, eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunulması, mesleki gelişim sağlanması, doğru meslek seçimi yönlendirmeleri yapılması gerektiği belirlenmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 9. maddesi olan sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesi ile ilgili yerli üretim ve sanayinin desteklenmesi, maddi teşvikler sağlanması, altyapı sağlanması ve girişimciliğin teşviklendirilmesi gerektiği saptanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 10. maddesi olan eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik okul yöneticileri bu doğrultuda politikaların oluşturulmasını, eşit haklar verilmesini, hukuk sisteminin güncellenmesini, yolsuzlukların engellenmesini ve hoşgörü ortamının sağlanmasının gerekliliği ortaya konulmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 11. maddesi olan şehirler ve topluluklar maddesine yönelik çevre dostu şehirler oluşturulması, denetimler yapılması, ulaşım ve sosyal aktiviteler sağlanması, donanımlı mimar ve mühendis yetiştirme, gerekli kaynak yatırımlarının yapılması öne çıkan katılımcı görüşleri olduğu saptanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 12. maddesi olan sorumlu üretim ve tüketim maddesine ilişkin katılımcılar tüketim bilincinin geliştirilmesi ve bu yönde derslerin müfredata eklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak yerli üretimin sağlanması, geri dönüşüm politikalarının geliştirilmesi ve sorumlu üretim yatırımlarının yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 13. maddesi olan iklim eylemine ilişkin en sık ortaya konulan ifadeler politikalar ve eylem planları oluşturulması, ayrıca sera gazı emisyonunun azaltılması ve farkındalığın artırılması gerektiği belirtilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 14. maddesi olan sudaki yaşam için katılımcıların tamamına yakını deniz kirliliğinin önlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 15. maddesi olan karasal yaşama yönelik ise geri dönüşümün sağlanması, ağaçlandırma ve ormanların korunması, doğal yaşamın desteklenmesi ifadeleri ortaya konulmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 16. maddesi olan barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesine yönelik katılımcılar, barış eğitimi verilmeli, denetim sağlanmalı görüşünü ortaya koyarken bir katılımcı ulaşılmaması zor, bir katılımcı ise bilmediğini ifade etmişlerdir.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 17. maddesi olan amaçlar için ortaklık maddesine yönelik katılımcıların tamamına yakını işbirliği sağlanması görüşüne sahip oldukları tespit edilmiştir.

6.2 Öneriler

6.2.1 Araştırma sonuçlarına yönelik öneriler

- Eğitim fakülteleri müfredatına sürdürülebilir kalkınma ve bunun eğitim uygulamalarına yönelik meslek dersinin zorunlu olarak eklenmesi önerilmektedir.
- Öğretmen ve okul yöneticilerinin farkındalık ve becerilerinin artırılmasına yönelik sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uygulamalı eğitimler verilebilir.
- Öğretmen, okul yönetimi, toplum ve tüm eğitim paydaşlarının işbirliği sağlanarak sürdürülebilir kalkınma projeleri geliştirilebilir.
- Devlet tarafından toplumun her bireyine sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin her maddesine ilişkin eşit hakların oluşturulmasında politika ve projeler geliştirmesi önerilmektedir.
- Geri dönüşüm, doğal kaynakların verimli kullanımı ve her açıdan tasarruf bilincinin oluşturulması sağlanabilir.
- Toplumsal katılım ile iş birliği ile sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için çalışmalar artırılabilir.
- Okul yöneticilerinin atanması, eğitim sistemlerinin yapılandırılması ve hizmet içi eğitimlerde düzenlemeler yapılarak sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yönetim davranışlarının kazandırılması önerilmektedir.

- Toplumsal sorumluluk kapsamında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik derslerin eğitimin her kademesinde yer alması sağlanabilir.

6.2.2 Araştırmacılara yönelik öneriler

- Araştırma, meslek lisesi okul yöneticilerini kapsamaktadır. Aynı araştırma daha geniş katılım sağlanarak tüm liseleri kapsayacak biçimde tekrarlanabilir.
- Araştırma tüm eğitim düzeyleri olan okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenlerin katılımıyla yinelenabilir.
- Araştırma nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılarak karma araştırma olarak yapılabilir.
- Araştırmalar tüm eğitim paydaşlarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Ada, Ş. & Ercoşkun, M. (2009). Okul müdürlerinin klasik ve neo-klasik yönetim yaklaşımlarını uygulama biçimleri / Principals' Application Style of Classical and Neo-Classical Administration Approaches. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13. 171–182.
- Afacan, Ö. ve Güler, M.P. (2011). Sürdürülebilir çevre eğitimi kapsamında tutum ölçeği geliştirme çalışması. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 27-29 April, Antalya-Turkey, 904-913.
- Ak, S. (2008). *İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinçlerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoli Dergisi*, 24, 133- 164.
- Akın, G., (2006). Küresel ısınma nedenleri ve sonuçları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(2), 29-43.
- Al-Hail, M. A., Al-Fagih, L. & Koç, M. (2021). Partnering for Sustainability: Parent-Teacher-School (PTS) Interactions in The Qatar Education System. *Sustainability*, 13, 6639. <https://doi.org/10.3390/su13126639>.
- Alıcı, Ş. (2018). *Mesleki Gelişim Programının Eleştirel Medya Okuryazarlığı Aracılığıyla Türk Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim İle İlgili Mesleki Gelişimlerine Etkisinin Araştırılması*. (Doktora Tezi), Odtü Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Alici, S. (2021). Investigating the impact of professional development on Turkish early childhood teachers' professional growth about education for sustainable development through critical media literacy. *Australian Journal of Environmental Education*, 37(2), 159-162.
- Alkış, S. (2009). *Sürdürülebilir bir dünya için coğrafya eğitimi*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: Sürdürülebilir kentler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 135-148.

Argüden, Y. (2016). *Sürdürülebilir bir gelecek için yönetim kurullarının sorumlulukları* (Online). <https://argudenacademy.org/documents/surdurulebilir-bir-gelecek-icin-yonetim-kurullarinin-sorumluluklari.pdf> adresinden edinilmiştir.

ARIES (2009). *Education for Sustainability: The Role of Education In Engaging and Equipping People for Change*. Australia: The Australian Research Institute in Education for Sustainability. Sydney, Australia: ARIES.

Atmaca, A. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Aydın, Ö. (2019). *Meslek lisesi öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerinin geliştirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon

Azar, C., Holmberg, J., Lindgren, K. (1996). Socio-ecological indicators for sustainability. *Ecological Economics*, 18 (1996), 89-112.

Bahar, M., Bağ, H. & Bozkurt, O. (2008). Pre-service science teachers' understandings of an environmental issue: Ozone layer depletion. *Ekoloji*, 18(69), 51-58.

Bahar, Mehmet & Kiras, Burak. (2017). Türkiye’de Yayımlanan Çevre Eğitimi Konulu Makale ve Tezlerin Genel Analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17. 1702-1720. 10.17240/aibuefd.2017.17.32772-363962.

Barfuss, W., Donges, J. F., Wiedermann, M., and Lucht, W.: Sustainable use of renewable resources in a stylized social–ecological network model under heterogeneous resource distribution, *Earth Syst. Dynam.*, 8, 255–264, <https://doi.org/10.5194/esd-8-255-2017>, 2017.

Barlas, N. (2013). *Küresel Krizlerden Sürdürülebilir Topluma Çağımızın Çevre Sorunları*. (Birinci Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi,

Başgelen Akkaş. L. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan eğitim araştırmalarına yönelik doküman analizi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu

Baykal, H. ve Baykal, T., 2008, Küreselleşen Dünya’da çevre sorunları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.

Bazin, M. S., 2012, *Sürdürülebilir Kalkınma*. Çev.: Göknur Gündoğan. Caretta Çocuk: İstanbul.

Beg N., Morlot, J. C., Davidson, O., Afrane-Okesse, Y., Tyani, L., Denton, F., Sokona, Y., Thomas, J. P., Rovere, E. L. L., Parikh, J. K., Parikh, K. & Atiq Rahman, A. (2002) Linkages between climate change and sustainable development, *Climate Policy*, 2:2-3, 129-144, DOI: 10.3763/cpol.2002.0216

Benli Özdemir, E. & Arık, S., 2018, Çocukların üstbilişsel farkındalıkları ile sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının incelenmesi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 3(1), 1-22.

Bennich T., Belyazid, S., Stjernquist, I., Diemer, A., Seifollahi-Aghmiuni, S., Kalantari, S. (2021). The bio-based economy, 2030 Agenda, and strong sustainability – A regional-scale assessment of sustainability goal interactions. *Journal of Cleaner Production*, 283, 125174.

Bhanot, N., Rao, P. ve Deshmukh, S. (2019). Sustainable Scenario: A Systematic Review of Definitions of Sustainability and Agenda for Future Research, *South Asian Journal of Management*, 11(1), 32-70.

Bildirici, Z. (2017). *Türkiye ve Avrupa’da Okul Öncesi Eğitim Ekonomisinin Karşılaştırmalı Analizi*. (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi.

Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, 49.

Bozlağan, R. (2002). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesine Giriş. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 11(1), 56-72.

Brandi, C.A. (2017). Sustainability standards and sustainable development–synergies and trade-offs of transnational governance. *Sustain. Dev.*, 25, 25–34.

Brockington, D., & Igoe, J. (2006). Eviction for Conservation: A Global Overview. *Conservation and Society*, 4(3), 424–470. <http://www.jstor.org/stable/26396619>

Brundtland, G. (1987). *Our common future: The world commission on environment and development*. Oxford, England: Oxford University Press.

Çalışkan, Ş., Karabacak, M., ve Meçik, O. (2013). “Türkiye’de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011-Kantitatif bir yaklaşım”. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:11, Sayı: 21, s.29-48

Cazalis, V., Loreau, M., Henderson, K. (2018). Do we have to choose between feeding the human population and conserving nature? Modelling the global dependence of people on ecosystem services. *Science of the Total Environment* 634 1463–1474.

Cevher Kalburan, F. N., (2009). *Çocuklar için çevresel tutum ölçeği” ile “yeni ekolojik paradigma ölçeği”nin geçerlik güvenirlik çalışması ve çevre eğitim programının etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

Chisingui, A. V. and Costa, N. (2020). Teacher Education and Sustainable Development Goals: A Case Study With Future Biology Teachers in An Angolan Higher Education Institution. *Sustainability*, 12, 3344. <http://dx.doi.org/10.3390/su12083344>.

Collste, D., Pedercini, M. & Cornell, S.E. (2017). Policy coherence to achieve the SDGs: using integrated simulation models to assess effective policies. *Sustain Sci*, 12, 921–931. <https://doi.org/10.1007/s11625-017-0457-x>

Costanza, R., Kubiszewski, I., Giovannini, E., Lovins, H., McGlade, J., Pickett, K. E., Kristín Vala Ragnarsdóttir, Debra Roberts, R. D. V., & Wilkinson, R. (2014). Time to leave GDP behind. *Nature*, 505, 283–285.

Crist, E., Ripple, W. J., Ehrlich, P. R., Rees, W. E., Wolf, C. (2022). Scientists' warning on population. *Science of the Total Environment*, 845, 157166.

DÇKK, (1987). *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu*, https://idbncidrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/152/WCED_v17_doc149.pdf?sequence=1, adresinden edinilmiştir.

De la Poza, E.; Merello, P.; Barberá, A.; Celani, A. (2021). Universities' Reporting on SDGs: Using THE Impact Rankings to Model and Measure Their Contribution to Sustainability. *Sustainability*, 13, 2038. <https://doi.org/10.3390/su13042038>

Demirayak, F., (2002), *Biyolojik çeşitlilik-doğa koruma ve sürdürülebilir kalkınma*. TÜBİTAK Vizyon 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli. 15.04.2023 tarihinde www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-14.pdf adresinden erişilmiştir.

Demirbaş Öztürk, Ç., (2015), Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.

Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre etiği: Çevre felsefesine giriş*. Çev.: Ruşen Keleş. İmge Kitabevi: Ankara.

Dietz, T., Rosa, E. A., & York, R. (2009). Environmentally Efficient Well-Being: Rethinking Sustainability as the Relationship between Human Well-being and Environmental Impacts. *Human Ecology Review*, 16(1), 114–123. <http://www.jstor.org/stable/24707742>

Dulupçu, M. A. (2001). Sürdürülebilir kalkınma politikasına yönelik gelişmeler. *DTM Dergisi*, 6(20), 46-70.

Dunja, A. (2020). Continuing Professional Development of Teachers in Educationa for Sustainable Development-Case Study of the Republic of Croatia. *Teacher Development*, Vol. 24, No. 2, 143-164.

Ergün, T. & Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.

Ergün, T., & Çobanoğlu, N. (2017). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 19-30.

Evin, H. (2005). *Trakya bölgesi deri ve bitkisel yağ sanayinde çevre duyarlılığı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities&Social Sciences*, 3(3).

Georgiou, Y., Hadjichambis, A. C. & Hadjichambi, D. (2021). Teachers' Perceptions on Environmental Citizenship: A Systematic Review of the Literature. *Sustainability*, 13, 2622. <https://doi.org/10.3390/su13052622>.

Glesne, C. (2014). *Becoming qualitative researchers: An introduction* (4th Ed.). Boston: Pearson Education, Inc.

Gökmen, A., 2014, *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim: öğretmen adaylarının tutumları ile ilişkili olan faktörler (Gazi eğitim fakültesi örneği)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gülay O. H. ve Güngör, H. (2015). Türkiye'deki okul öncesi dönem çevre eğitimi çalışmalarının incelenmesi: 2000-2014 yılları arasındaki tezlerin ve makalelerin incelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 180-194.

Gülay, H. & Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir gelişim için okulöncesi dönemde çevre eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

Gürbüz, H., Çakmak, M. & Derman, M. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6, 144-149.

Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma geliştirmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85-99.

Han, E. ve Kaya, A. A. (2013). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*. (Sekizinci Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık,

Han, E., & Kaya, A. A. (2012). *Kalkınma ekonomisi, Teori ve Politika*, 7. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Hargreaves, A., & Fink, D. (2003). *The Seven Principles of Sustainable Leadership*. Canada: OISE, International Centre for Educational Change.

Henderson, K., Loreau, M.. (2021) Unequal access to resources undermines global sustainability. *Science of the Total Environment* 763, 142981.

Hofman, M., 2015, What is an education for sustainable development supposed to achieve - A question of what, how and why. *Journal of Education for Sustainable Development*, 9(2), 213–228.

Holden, P. (2016). The mediterranean and the global sustainable development goals. *Mediterranean Politics*, 21, 292-299.

Horváth, L., Kovács, É., Csorbai, B., Hegyi, Á., Lefler, K., Müller, T., Urbányi, B., (2022). Carp Breeding in the Carpathian Basin with a Sustainable Utilization of Renewable Natural Resources. *Life*, 12, 1661. <https://doi.org/10.3390/life12101661>

Hürol, H.Y, 2014, *A study on social sustainability: The case of Doğanbey urban renewal project in Bursa.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Ankara.

İnançlı, S. (2018). *Ulusal ve Uluslararası Boyutta Çevre Ekonomisi.* (Birinci Baskı).

International Organization for Standardization [ISO] (2010). *ISO 26000 Guidance on social responsibility.* <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en:sec:6.3> adresinden edinilmiştir

Kabadayı, R. (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim.* Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran'a Armağan. (Eds). İ. Aydın & Ş. Çinkır. Ankara, Anı Yayıncılık, 165- 179.

Kahriman Pamuk, D. (2019). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education*, 4(2), 72-84.

Kahyaoğlu, M. (2011). Öğretmen adaylarının öğrenme stilleri ile çevre eğitimi öz-yeterlilikleri arasındaki ilişki. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 68-82.

Kalaitzidis, D. (2012). Sustainable school indicators: Approaching the vision through the sustainable school award. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 14(2), 168-180.

Karademir, A. H., Uludağ, G., ve Cingi, M. A., (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin davranış düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 120-136.

Karakaş, B., (2015). *İç ve dış hava ortamlarında partiküler madde (PM10, PM2.5 ve PM1) konsantrasyonlarının değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kieu, T.K., Singer, J., & Gannon, T.J. (2016). Education for sustainable development. in Vietnam: lessons learned from teacher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 17(6), 853-874.

Kılıçoğlu, P. (2005). *Türkiye'nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme*. Ankara: Turhan Kitapevi

Koçulu, A. (2018). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıkları İle Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Antalya.

Korkmaz, A., & Guler Yildiz, T. (2017). Assessing preschools using the Eco-Schools program in terms of educating for sustainable development in early childhood Education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(4), 595-611.

Le Kama A.D.A. (2001). Sustainable growth, renewable resources and pollution. *Journal of Economic Dynamics & Control*. 25 (12), 1911-1918.

Mace, G.M., Barrett, M., Burgess, N.D. *et al.* (2018). Aiming higher to bend the curve of biodiversity loss. *Nat Sustain*, 1, 448–451 <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0130-0>

Maes, M. J.A., Jonesb, K. E., Toledanod, M. B., Milligan, B.. (2019) Mapping synergies and trade-offs between urban ecosystems and the sustainable development goals. *Environmental Science and Policy*, 93 181–188.

Marangoz, M., Önce, A. G., & Aydın, A. E. (2015). Çevre ekonomisi ve sürdürülebilir kalkınma açısından e-atık yönetiminin önemi. *International Conference on Eurasian Economies*, Kazan Federal Üniversitesi, Rusya.

Maurice, J. (2015). UN set to change the world with new development goals. *The Lancet*, 386, 1121-1124.

McAlvay, A.C., DiPaola, A., D'Andrea, A.C. *et al.* (2022). Cereal species mixtures: an ancient practice with potential for climate resilience. A review. *Agron. Sustain. Dev.* 42, 100 <https://doi.org/10.1007/s13593-022-00832-1>

Meadows, D.H. & Meadows, D.L. (1972). *The limits to growth: a report for the club of Rome's project on the predicament of mankind*, New York: New American Library.

Michelsen, G., & Fischer, D. (2017). Sustainability and Education. In M. Hauff & C. Kuhnke (Eds.), *Sustainable Development Policy. A European Perspective* (135-158). London: Routledge.

Milner-Gulland E. J. (2012). Interactions between human behaviour and ecological systems *Phil. Trans. R. Soc.* B367270–278. <http://doi.org/10.1098/rstb.2011.0175>

Minibaş, T. (2002). Sürdürülebilir Kalkınma ve Etkiler. http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/Ek-15.pdf adresinden erişilmiştir.

Morelli, J., 2011, Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.

Motesharrei, S. & et. al. (2016). Modeling sustainability: population, inequality, consumption, and bidirectional coupling of the Earth and Human Systems, *National Science Review*, Volume 3, Issue 4, December 2016, 470–494, <https://doi.org/10.1093/nsr/nww081>

Mugagga F., Nabaasa, B. B. (2016)The centrality of water resources to the realization of Sustainable Development Goals (SDG). A review of potentials and constraints on the African continent. *International Soil and Water Conservation Research*, 4 215–223.

O'Neill, D. W., & et al. (2018). The EU needs a stability and wellbeing pact, not more growth. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/politics/2018/sep/16/the-euneeds-a-stability-and-wellbeing-pact-not-more-growth>

Özel, H. A. (2012). Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), ss.63-72.

Ozmehmet, E., 2008, Dünya’da ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1853-1876.

Pınarbaşı Ş., Piyal B. (2022). Sürdürülebilir kalkınma hedefi üç’ün sağlık kapsayıcılığı işlevi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. 7(2), 379-391.

Runsten S., Fuso, F. Nerini, Louise T. (2018). Energy provision in South African informal urban Settlements - A multi-criteria sustainability analysis. *Energy Strategy Reviews*, 19, 76-84.

SASB (2017). *SASB Conceptual Framework*. Sustainability Accounting Standards Board. <https://www.sasb.org/wpcontent/uploads/2019/05/SASB-Conceptual-Framework.pdf> adresinden edinilmiştir.

Schulze, H., Bals, L. and Johnsen, T.E. (2019), Individual competences for sustainable purchasing and supply management (SPSM): A literature and practice perspective, *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 49(3), 287-304. <https://doi.org/10.1108/IJPDLM-01-2018-0036>

Sever, D., (2013). Science Teacher candidates’ thoughts about global warming studying in Turkey and United Kingdom. *Elementary Education Online*, 12(4), 1212-1221.

Soysal, C. (2017). *Kimya Öğretmen Adaylarının Çevre Eğitimi Ve Sürdürülebilir Kalkınma Alanındaki Yeterliliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara

Spaiser, V., Ranganathan, S., Swain, R. B. & Sumpter, D. J. T. (2017). The sustainable development oxymoron: quantifying and modelling the incompatibility of sustainable development goals. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 24:6, 457-470, DOI: 10.1080/13504509.2016.1235624

Sund, P. J. and Gericke, N. (2021). More Than Two Decades of Research on Selective Traditions in Environmental and Sustainability Education –Seven Functions of the Concepts. *Sustainability*, 13, 6524. <https://doi.org/10.3390/su13126524>

Teksöz, G., (2014). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.

Telatar, O. M., ve Terzi, H. (2010). Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 197-214.

Temizel, Ö. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Küresel Çevresel Yönetişim . *Fiscaoeconomia*, 7 (1) , 232-250 . DOI: 10.25295/fsecon.1141427

Toran, M., 2017, Erken çocukluk eğitimi için sürdürülebilir kalkınma: Türkiye kökenli yayınlara yönelik bir değerlendirme. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 33-44.

Tu, C., Suweis, S. & D’Odorico, P. Impact of globalization on the resilience and sustainability of natural resources. *Nat Sustain*, 2, 283–289 (2019). <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0260-z>

Uğraş, M. ve Zengin, E. (2019). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitimle İlgili Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(1).

UNDP (2015). *Sustainable Development Goals*. United Nations Development Programme Report. www.undp.org adresinden edinilmiştir.

UNESCO (2012). *Education for Sustainable Development: Sourcebook*. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/926unesco9.pdf> adresinden edinilmiştir.

UNESCO, (2009). Training guideline on incorporating education for sustainable development (ESD) into the curriculum. http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs/News_documents/2009/0905Bangkok/ESD_training_guidelines_-3.pdf adresinden edinilmiştir.

Urisno, N. (2019). Dynamic models of socio-ecological systems predict catastrophic shifts following unsustainable development. *Science of the Total Environment* 654 (2019) 890–894.

- Vivien, F. D., (2008). Sustainable development: *An overview of economic proposals. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society, 1(2)*, 1-8.
- Wang, C. L., (2017). No-self, natural sustainability and education for sustainable development. *Educational Philosophy and Theory, 49(5)*, 550-561.
- Wang, Q., Huang, R.. (2021) The impact of COVID-19 pandemic on sustainable development goals – A survey. *Environmental Research 202* 111637.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1)*, 223-230.
- Yeni, O., 2014, Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3)*, 181-208.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, U. ve Göktürk, Ğ. (2004). Sürdürülebilir Kalkınma, M.C. Marın ve U. Yıldırım. (Editörler). *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar – Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler - . Birinci Baskı. Ğstanbul. Beta Yayıncılık, 449-488.*
- Yıldıztekin, İ. (2009). Sürdürülebilir kalkınmada çevre muhasebesinin etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (1)* , 367-390 .
- Yılmaz Yendi, B. (2019). *Deneyimli Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Kapsamında Madde Döngüleri Konusuyla İlgili Konu Alan ve Pedagojik Alan Bilgileri*. Doktora Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yüksek, M. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye’de Çevre Politikaları. İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Gaziantep.
- Zafir, Z., 1998, *Sürdürülebilir kalkınma ve az gelişmiş ülkeler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

EK 1.

ETİK KURUL ONAYI

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

11.04.2023

Sayın Sinem Arıca

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2023/931 proje numaralı ve "KKTC'deki Meslek Liseleri'ndeki okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik girişimlerinin değerlendirilmesi" başlıklı proje önerisi kurumumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Aşkın KİRAZ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Koordinatörü

EK 2.

İNTİHAL RAPORU

tez-23.05

ORIGINALITY REPORT

4%	4%	0%	%
SIMILARITY INDEX	INTERNET SOURCES	PUBLICATIONS	STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	dergipark.org.tr Internet Source	1 %
2	9lib.net Internet Source	1 %
3	www.researchgate.net Internet Source	<1 %
4	docs.neu.edu.tr Internet Source	<1 %
5	ingev.org Internet Source	<1 %
6	acikbilim.yok.gov.tr Internet Source	<1 %
7	earsiv.anadolu.edu.tr Internet Source	<1 %
8	Muhammed Yunus BİLGİLİ. "EKONOMİK, EKOLOJİK VE SOSYAL BOYUTLARIYLA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA", Journal of International Social Research, 2017 Publication	<1 %

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Yaşınız

18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 65 ve üstü

2. Cinsiyetiniz?

Kadın () Erkek () Diğer ()

3. Medeni Durumunuz?

Bekar () Evli () Dul () Diğer ()

4. Eğitim Durumunuz?

() İlköğretim

() Lise

() Önlisans

() Lisans

() Yüksek Lisans

() Doktora

5. Çocuğunuz var mı?

Evet () Hayır ()

6. Evet ise kaç tane?

Bir () İki () Üç () Dört () Beş () Daha fazla ()

7. Kaç yıldır çalışmaktasınız?

1 yıldan az () 1-5 yıl arası () 5-10 yıl arası () 11 yıl ve üzeri ()

Konu: Okul yöneticilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik girişimlerinin değerlendirilmesi

- 1) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından yoksulluğa son maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 2) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından açlığa son maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 3) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sağlık ve kaliteli yaşam maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 4) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından nitelikli eğitim maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 5) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından toplumsal cinsiyet eşitliği maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 6) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından temiz su ve sanitasyon maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 7) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından erişilebilir ve temiz enerji maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 8) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından insana yakışır iş ve ekonomik büyüme maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 9) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sanayi, yenilikçilik ve altyapı maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 10) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından eşitsizliklerin azaltılması maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 11) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sürdürülebilir şehirler ve topluluklar maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 12) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sorumlu üretim ve tüketim maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 13) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından iklim eylemi maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 14) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sudaki yaşam maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 15) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından karasal yaşam maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 16) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından barış, adalet ve güçlü kurumlar maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?
- 17) Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından amaçlar için ortaklıklar maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz ve bu kapsamda neler yapılmalıdır?